

PROGRAMACIÓN

DEPARTAMENTO DE FILOSOFÍA

CURSO 2012 – 2013

IES DO CASTRO

VIGO

HISTORIA E CULTURA DAS RELIXIÓNS [1º- 3º - 4º ESO]

O fenómeno relixioso foi e segue a ser unha das dimensións persoais máis interiorizadas, á vez que un dos elementos fundamentais na configuración dos grupos humanos e das sociedades no mundo de hoxe. A maiores das súas crenzas, preceptos e símbolos, as relixións adquiren unha importante dimensión cultural pola súa influencia no mundo do pensamento e da arte, polas raíces relixiosas de moitas estruturas, costumes e usos sociais actuais, así como por inspirar códigos de conduta individual e colectiva. No caso de Galicia, as raíces, influencias e inspiracións do feito relixioso, especialmente da relixión cristiá, son ben evidentes.

No mundo actual asistimos a un pluralismo que se manifesta nunha gran variedade de crenzas relixiosas e non relixiosas. Simultaneamente, dáse unha progresiva secularización da sociedade que está a propiciar cambios no papel e importancia das distintas relixións. Todo este dinamismo afecta profundamente a vida das persoas, as relacións entre elas e os diversos grupos socioculturais.

A materia de historia e cultura das relixións concibe o estudo das crenzas e prácticas relixiosas como un elemento da civilización. A súa análise tenta acercar o alumnado ao coñecemento das principais relixións e das súas manifestacións en relación con outras realidades sociais e culturais, así como á comprensión da influencia da relixión no pensamento, na vida social e política das distintas civilizacións e culturas ao longo do tempo.

Este coñecemento das relixións enmarca a expresión relixiosa na súa realidade histórica concreta, coas súas proxeccións positivas e negativas, tanto na configuración das sociedades en que xorden e se desenvolven como nas relacións entre os pobos.

A materia fai un estudo das relixións cun enfoque non confesional, nin de vivencia relixiosa; tampouco desde unha defensa de posturas agnósticas ou ateas.

Pretende mostrar ao alumnado o pluralismo ideolóxico e relixioso existente no mundo en que viven, desde o coñecemento dos trazos relevantes das principais relixións e a súa presenza nas sociedades actuais, á vez que dá importancia á liberdade das conciencias e á liberdade relixiosa como elementos esenciais dun sistema de convivencia. Así mesmo, busca desenvolver actitudes de tolerancia cara ás persoas con crenzas ou sen elas, no respecto aos dereitos recoñecidos na Declaración universal dos dereitos humanos, no marco da Constitución española e do Estatuto de autonomía da nosa comunidade galega.

Contribución ao desenvolvemento das competencias básicas.

En relación coa historia e cultura das relixións, o alumnado terá que entrar no debate e no diálogo para comunicar os seus pensamentos, emocións, vivencias e opinións,

formarse un xuízo crítico e un comportamento ético, estruturar o coñecemento, dar coherencia e cohesión ao seu discurso e ás propias accións e tarefas, adoptar decisións e desfrutar escoitando, lendo, falando e escribindo.

Comunicarse e conversar supoñen habilidades para establecer relacións construtivas coas demais persoas e co contorno, e acercarse a novas culturas, que adquiren consideración e respecto na medida en que se coñecen. Exercitar a **competencia en comunicación lingüística** implica tomar conciencia das convencións sociais, dos valores e aspectos culturais; desenvolve, igualmente, a capacidade empática de poñerse no lugar doutras persoas, de ter en conta opinións distintas á propia con sensibilidade e espírito crítico.

O estudo da historia e cultura das relixións axudará a coñecer os espazos xeográficos en que se desenvolveron e manifestaron as diversas tradicións e contribuirá a enriquecer o coñecemento da nosa terra, contribuindo así ao desenvolvemento da **competencia do coñecemento e interacción co mundo físico**.

O coñecemento da historia e cultura das relixións débese completar acudindo ás novas tecnoloxías, especialmente á internet. Esta inclusión favorecerá, non só o seu estudo e o aumento de información, senón tamén, o desenvolvemento da **competencia dixital**.

O estudo da historia e cultura das relixións favorece a comprensión da realidade histórica e social do mundo, a súa evolución, cos seus problemas, logros e deficiencias. Comporta recorrer á análise multicausal e sistémica para vulgar os feitos e problemas sociais e históricos e para reflexionar sobre eles de forma global e crítica, así como realizar razoamentos sobre situacións, e dialogar para mellorar colectivamente a comprensión da realidade.

O estudo desta materia axuda tamén a entender os trazos das sociedades actuais, a súa crecente pluralidade e o seu carácter evolutivo, ademais de facilitar a comprensión das contribucións das diferentes culturas relixiosas ao progreso da humanidade, e dispor dun sentimento común de pertenza á sociedade en que se vive. Todo isto forma parte da **competencia social e cidadá**.

Da mesma maneira, a historia e cultura das relixións promove a adquisición das habilidades sociais que permiten saber que os conflitos de valores, crenzas e intereses forman parte das relacións humanas e que debemos resolvelos con actitude construtiva e convivencial, mediante a reflexión crítica e o diálogo, no marco dos patróns culturais básicos de cada rexión, país ou comunidade. Estes marcos culturais deben compatibilizarse co respecto aos principios e valores universais, como os expresados na Declaración universal dos dereitos humanos, nos Dereitos da infancia, Constitución española e Estatuto de autonomía de Galicia e noutras lexislacións complementarias. Isto supón entender e interiorizar que non toda posición relixiosa é ética, se non está baseada no devandito respecto.

O estudo da historia e cultura das relixións leva consigo coñecer, comprender e valorar criticamente as diferentes manifestacións culturais e artísticas de carácter relixioso, utilízalas como fonte de enriquecemento e gozo e considéralas como parte do patrimonio dos pobos.

Esta dimensión artística do feito relixioso que se mostra a través da arquitectura e das artes plásticas, da música, da literatura, das artes escénicas e das diferentes formas que adquiren as chamadas artes populares, contribúen ao desenvolvemento da **competencia cultural e artística**.

Aprender a aprender supón dispoñer de habilidades para iniciarse na aprendizaxe e ser quen de continuar aprendendo de maneira cada vez máis eficaz e autónoma de acordo cos propios obxectivos e necesidades.

A didáctica da historia e cultura das relixións promove distintas estratexias e técnicas: de estudo e información, de observación e rexistro de feitos e relacións, de traballo cooperativo, de resolución pacífica dos conflitos, de aceptación de erros, de aprender de e coas demais persoas.

Implica, así mesmo, a curiosidade de formular preguntas, identificar e manexar a diversidade de respostas diante de situacións e problemas que teñen que ver co feito relixioso.

A competencia de autonomía e iniciativa personal vai referida á adquisición dun conxunto de valores e actitudes persoais, como a iniciativa e perseverancia, o coñecemento de si mesmo e a autoestima, a autocrítica, o control emocional, a creatividade, a capacidade de afrontar problemas e optar con criterio propio e responsabilizarse das propias opcións.

Na medida en que a autonomía e iniciativa persoal involucran outras persoas, esta competencia obriga a dispoñer de habilidades prosociais para relacionarse, cooperar e traballar en equipo, etc.

OBXECTIVOS:

=====

O ensino da historia e cultura das relixións nesta etapa terá como finalidade o desenvolvemento das capacidades que habiliten o alumnado para alcanzar os seguintes obxectivos:

1. Coñecer o feito relixioso nas súas diferentes manifestacións e identificar os trazos básicos das principais relixións como forma de axudar a comprender a pluralidade relixiosa existente na sociedade actual.
2. Comprender o nacemento e desenvolvemento das relixións no contexto político, social e cultural en que xurdiron e relacionalas coa traxectoria dos pobos nas diferentes facetas da súa realidade histórica.
3. Valorar as manifestacións culturais e artísticas e as tradicións relixiosas como parte do patrimonio cultural dos pobos, asumindo a responsabilidade da súa conservación e apreciándoas como recurso para o enriquecemento persoal.
4. Localizar e identificar, en España e en Galicia, as ricas contribucións das tradicións relixiosas á vida dos pobos e a través de monumentos, artes plásticas e literarias.

5. Identificar as contribucións morais de determinadas relixións e valorar a súa influencia nas relacións humanas.
6. Concretar e analizar as causas dos enfrontamentos violentos entre as diferentes confesións relixiosas e propoñer solucións pacificadoras a estes conflitos.
7. Destacar as principais iniciativas a prol do diálogo interrelixioso para fomentar a interculturalidade no seo dos Estados pluriculturais.
8. Recoñecer o dereito á liberdade de pensamento, de conciencia e de relixión, manifestando actitudes de respecto e tolerancia cara a crenzas ou non crenzas das persoas, e de rexeitamento cara a situacións de inxustiza, discriminación e fanatismo baseadas nas crenzas relixiosas.
9. Adquirir un pensamento crítico, desenvolver un criterio propio e as necesarias habilidades para defender as propias posicións, a través da argumentación documentada e razoada, así como valorar as razóns e argumentos das outras persoas.
10. Sinalar a relación entre unha educación cívica e democrática e a educación relixiosa.

CONTIDOS:

=====

Os contidos preséntanse agrupados en tres bloques que, con progresiva dificultade, estarán presentes nos tres primeiros cursos de educación secundaria obrigatoria.

HCR = PRIMEIRO ESO:

=====

Bloque 1. Manifestacións relixiosas a través dos tempos.

- * As primeiras manifestacións relixiosas na Prehistoria: a manifestación do sagrado na natureza. As pinturas rupestres e o seu significado relixioso. Vida despois da morte.
- * A relixión no Neolítico galego: megalitos e petroglifos: os cultos prerromanos en Galicia. A influencia máxica-relixiosa nos mitos e lendas.
- * O politeísmo relixioso en Mesopotamia e Exipto: As claves da relixión: o máis alá. Mitos, ritos, templos e sacerdotes mediadores.
- * A relixión en Grecia e Roma. Mitos, ritos e templos. A dimensión artística do politeísmo greco-romano.
- * As relixións orientais: os mitos e as doutrinas morais do hinduísmo. As castas e os intocables. O hinduísmo actual. Gandhi e a a-himsa (non-violencia). Buda e o budismo. As Catro Nobles Verdades e o Camiño cara á Iluminación. Karma, samsara e nirvana. Confucio, mestre de sabedoría. Ética universal e tradición relixiosa no confucianismo. Lao Tzé e o taoísmo. O significado do Tao te king: o curso do ceo e o fluír pacífico da

natureza. O taoísmo ecolóxico. O ying e o yang, opostos que se complementan. O xintoísmo e o culto familiar clánico. A divindade do poder imperial en Xapón.

* As relixións da América precolombiana. Aztecas, maias e incas: un politeísmo mítico e ritual.

===== Criterios de avaliación: =====

1. Describir algúns mitos significativos das distintas relixións, establecendo comparacións entre eles e identificando a súa posible influencia na nosa tradición cultural.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado coñece algúns mitos presentes nas diferentes relixións, por exemplo, sobre a creación do mundo e do ser humano, o diluvio, o máis alá, a orixe do ben e do mal, etc.; se é quen de identificar elementos semellantes e diferentes nesta mitoloxía e coñece algún exemplo da súa pervivencia en tradicións, festas, lendas e obras literarias. É importante que as devanditas comprobacións teñan unha especial referencia ao contexto relixiosocultural de Galicia.

2. Recoñecer nalgúns ritos das relixións máis antigas a relación con aspectos significativos da vida das persoas, como son o nacemento, o matrimonio ou a morte, e a pervivencia desas crenzas na tradición relixiosa-cultural dos pobos.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado coñece algúns dos ritos que aparecen nas relixións máis antigas, identifica as diferenzas entre eles e constata a pervivencia de determinadas concepcións relixiosas nas prácticas e costumes sociais actuais. De novo a importancia de referir as devanditas comprobacións ao contexto relixioso-cultural de Galicia.

3. Situar xeograficamente as principais manifestacións máxico-relixiosas da prehistoria en pinturas, petroglifos, esculturas e monumentos megalíticos.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado sabe situar estas manifestacións nun planisferio e, máis localmente, na Península Ibérica, con especial referencia a Galicia.

4. Caracterizar os edificios sagrados das primitivas relixións politeístas e as súas creacións artísticas en xeral, recoñecéndolas como manifestacións do patrimonio cultural-relixioso.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado identifica os espazos sagrados e as creacións artísticas das primitivas relixións politeístas e se coñece a función que cada relixión lles outorga. Por outra parte, permite comprobar se estima o valor estético que teñen como manifestacións artísticas do patrimonio cultural-relixioso dos pobos.

5. Coñecer e valorar as achegas morais e a orixinalidade doutrinal das relixións orientais e a súa influencia nas sociedades actuais.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado é capaz de percibir as profundas achegas morais e a orixinalidade doutrinal do hinduísmo, budismo, taoísmo, confucianismo..., e de establecer unha comparación valorativa coas manifestacións de carácter máxico-relixioso doutras relixións politeístas antigas.

Igualmente, trátase de comprobar en que medida as relixións orientais aludidas inflúen nas actitudes e comportamentos do alumnado.

METODOLOXÍA E MATERIAIS CURRICULARES

Definir conceptos. Análizar textos, símbolos e manifestacións artísticas relacionadas coa relixión. Análise de documentais e películas con temática relixiosa. Elaboración de traballos individuais e por grupos que amplíen os coñecementos do libro de texto.

Debates que permitan exercitar a capacidade crítica do alumnado procurando mostrar os aspectos negativos e positivos das relixións.

O alumnado deberá dispoñer do texto da Editorial EDEBÉ
“Historia y Cultura de las Religiones 1º ESO”
[ISBN 978-84-236-8735-0]

Ó final de cada tema faránse actividades de repaso, ampliación e reforzo se é preciso. Traballaranse dúas unidades por trimestre.

En cada un dos trimestres se proxectará unha película e dous documentais. Todos eles serán analizados e comentados na clase.

PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

A avaliación será continua e terase en conta:

- O traballo individual e en grupo que quedará reflectido nunha libreta.
- A actitude na clase e a participación nas actividades da aula.

Establécese un exame por avaliación. A nota final será o resultado da media das tres avaliacións (incluíndo na media a ponderación de traballos de investigación, actitude, participación, competencia nas novas tecnoloxías...)

A proba extraordinaria de setembro consistirá en presentar un resumo das seis unidades didácticas confeccionado polo alumnado nas vacacións.

CONTIDOS MÍNIMOS esixibles para obter unha valoración positiva:

=====

A comprensión dos contidos de cada unidade. Especialmente os seguintes aspectos:

O xurdimento da relixión.
Cultos funerarios.
As culturas prerromanas en Galiza.
A relixión mesopotámica.
A relixión exipcia.
O xurdimento da relixión hindú.
As claves do hinduísmo.
Buda, o iluminado.
Mitos e deuses gregos.
Arte e relixión en Grecia.
Relixión, festas e funerais en Roma.
A arquitectura e as artes en Roma.
Sociedade, cultura e relixión dos aztecas, mayas e incas

HCR = TERCEIRO ESO:

=====

Bloque 3. O feito relixioso.

- * A comunicación entre o relixioso e o profano: as hierofanías. Hierofanías nas relixións politeístas e na tradición relixiosa galega.
- * Ningunha relixión sen símbolos. O mito como relato simbólico. O rito e as celebracións. Influencia das relixións nas manifestacións artísticas.
- * Influencia da relixión nas tradicións culturais galegas. Festas, romaxes e santuarios.
- * As mediacións do feito relixioso: tradicións, persoas mediadoras e ritos litúrxicos.
- * A moral relixiosa e os valores éticos universais.
- * Deus cuestionado. A diversidade de respostas fronte ao feito relixioso: persoas relixiosas, ateas e agnósticas.

Criterios de avaliación:

=====

1. Explicar as relacións de comunicación entre o relixioso e o profano nas relacións máis antigas.

Con este criterio preténdese comprobar se o alumnado entende o significado da divinización da natureza nas relixións máis antigas, a través das hierofanías, e se é quen de detectar estas manifestacións hierofánicas na cultura tradicional de Galicia.

2. Coñecer e valorar a presenza significativa dos símbolos nas diversas relixións e a influencia das relixións nas manifestacións artísticas.

Con este criterio trátase de avaliar se o alumnado coñece e valora a riqueza simbólica, mitos, ritos, celebracións... das relixións, así como a súa influencia en todas as manifestacións artísticas -arquitectura, pintura, escultura, música, creacións literarias...- Igualmente, se é quen de detectar e situar esta influencia nas tradicións culturais galegas.

3. Explicar e valorar a importancia das mediacións no feito relixioso.

Con este criterio preténdese comprobar se o alumnado entende o sentido da mediación relixiosa e como se realiza a través das tradicións, das persoas e dos ritos litúrxicos.

4. Relacionar a moral propia de cada relixión e os valores éticos de carácter universal.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado sabe distinguir entre os valores morais propios de cada relixión e os valores éticos universais, e establecer relacións entre eles.

5. Coñecer as doutrinas filosóficas que cuestionan a Deus, aínda ben de maneira distinta.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado coñece e ten conciencia dos cambios habidos nas respostas fronte ao feito relixioso, especialmente a partir da Ilustración. Igualmente, se sabe explicar as diferenzas entre deístas, agnósticos e ateos.

METODOLOXÍA E MATERIAIS CURRICULARES

Definir conceptos. Análizar textos, símbolos e manifestacións artísticas relacionadas coa relixión. Análise de documentais e películas con temática relixiosa. Elaboración de traballos individuais e por grupos que amplíen os coñecementos do libro de texto.

Debates que permitan exercitar a capacidade crítica do alumnado procurando mostrar os aspectos negativos e positivos das relixións.

O alumnado deberá dispoñer do texto da Editorial EDEBÉ

“Historia y Cultura de las Religiones 3º ESO”

[ISBN 978-84-236-8736-7]

Ó final de cada tema faránse actividades de repaso, ampliación e reforzo se é preciso. Traballaranse dúas unidades por trimestre.

En cada un dos trimestres se proxectará unha película e dous documentais. Todos eles serán analizados e comentados na clase.

PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

A avaliación será continua e terase en conta:

- O traballo individual e en grupo que quedará reflectido nunha libreta.
- A actitude na clase e a participación nas actividades da aula.

Estabécese un exame por avaliación. A nota final será o resultado da media das tres avaliacións (incluíndo na media a ponderación de traballos de investigación, actitude, participación, competencia nas novas tecnoloxías...)

A proba extraordinaria de setembro consistirá en presentar un resumo das seis unidades didácticas confeccionado polo alumnado nas vacacións.

CONTIDOS MÍNIMOS esixibles para obter unha valoración positiva:

A comprensión dos contidos de cada unidade. Especialmente os seguintes aspectos:

- Orixe do pobo de Israel.
- As crenzas: deus e a lei.
- A mensaxe de Xesús.
- Arte románica e gótica.
- A Inquisición e a persecución das herexías.
- Orixe do Islam.
- As obrigas dos musulmáns.
- As correntes islámicas.
- Arte islámica.
- A relixión nas tradicións culturais galegas: festas, romaxes e santuarios.
- Diversidade ante o feito relixioso: persoas relixiosas, ateas e agnósticas.

HCR = CUARTO ESO:

CONTIDOS

- * As relixións e o poder político. Estados confesio nais, teocráticos e laicos.
- * Herexías e guerras de relixión no seo do cristianismo. As reformas de Lutero e Calvino.
- * As relixións e o pensamento científico e filosófico. Interrelacións entre ambos os dous ámbitos. Coincidencias e diferenzas na interpretación do mundo e da sociedade.
- * O despertar da relixiosidade, a secularización e o pluralismo relixioso no mundo actual.

* Fundamentalismos nas relixións de hoxe.

* Diálogo interreligioso, intercultural e Alianza das Civilizacións.

* As crenzas relixiosas no marco da Constitución española. A Lei orgánica de educación (LOE) e a relixión: convivencia, tolerancia e xuízo crítico.

===== Criterios de avaliación: =====

1. Explicar as relacións entre as diversas confesións relixiosas e o poder político, así como as diferenzas entre Estados confesionais, teocráticos e laicos.

Con este criterio preténdese comprobar se o alumnado é consciente das mutuas interferencias entre as confesións relixiosas e o poder político, coas consecuencias político-relixiosas que implica, e se é quen de explicar as diferenzas entre Estados confesionais, teocráticos e laicos.

2. Coñecer e enxuizar a historia das herexías e das guerras de relixión no seo do cristianismo.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado coñece os condicionamentos políticos e os criterios de carácter doutrinal e ético que deron lugar aos movementos heréticos e ás guerras de exterminio no seo da relixión cristiá. Igualmente se o alumnado é capaz de ter un xuízo crítico sobre estes dramáticos acontecementos.

3. Coñecer e valorar as relacións entre a relixión e o pensamento científico e filosófico, así como as coincidencias e diferenzas na interpretación do mundo e da sociedade.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado coñece as relacións entre relixión, ciencia e filosofía e se é quen de diferenciar e valorar o pensamento científico e outras formas de coñecer, como a maxia, o mito e a relixión. Na mesma liña, se é capaz de distinguir os ámbitos propios da ciencia, filosofía e relixión, para superar incompreensións, intromisións e resolver os conflitos.

4. Detectar os trazos dunha nova relixiosidade, así como o pluralismo relixioso e a crecente secularización da sociedade no mundo actual.

Con este criterio preténdese saber se o alumnado é quen de recoñecer e de concretar os cambios modernos que afectan os sentimentos e prácticas relixiosas das persoas nun mundo progresivamente secularizado.

5. Definir e identificar o fundamentalismo nas relixións de hoxe.

Con este criterio preténdese comprobar se o alumnado é capaz de definir as características esenciais do fundamentalismo relixioso e situar os principais lugares xeográficos de maior influencia. Comprobar igualmente se coñece a historia do fundamentalismo ultra-conservador católico nos dous últimos séculos, con especial referencia a España, e que valoración fai del.

6. Valorar o diálogo interrelixioso como expresión de convivencia, tolerancia e xuízo crítico.

Con este criterio trátase de saber se o alumnado coñece as iniciativas que están a promover o diálogo entre as diversas relixións e que valoración fai de todo este movemento de conciliación ecuménica e de cultura de paz interrelixiosa.

7. Coñecer o lugar que ocupan as crenzas relixiosas no marco da Constitución española e o tratamento que a Lei orgánica de educación (LOE) fai do ensino da relixión nas escolas.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado ten coñecemento das relacións institucionais entre un Estado non confesional, como é o caso de España, e a pluralidade de confesións relixiosas, así como o tratamento do ensino relixioso nas escolas.

METODOLOXÍA E MATERIAIS CURRICULARES

Definir conceptos. Análizar textos, símbolos e manifestacións artísticas relacionadas coa relixión. Análise de documentais e películas con temática relixiosa. Elaboración de traballos individuais e por grupos que amplíen os coñecementos do libro de texto.

Debates que permitan exercitar a capacidade crítica do alumnado procurando mostrar os aspectos negativos e positivos das relixións.

O alumnado deberá dispoñer do texto da Editorial EDEBÉ
“Historia y Cultura de las Religiones 4º ESO”
[ISBN 978-84-236-9188-3]

Ó final de cada tema faránse actividades de repaso, ampliación e reforzo se é preciso. Traballarase dúas unidades por trimestre.

En cada un dos trimestres se proxectará unha película e dous documentais. Todos eles serán analizados e comentados na clase.

PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

A avaliación será continua e terase en conta:

- O traballo individual e en grupo que quedará reflectido nunha libreta.
- A actitude na clase e a participación nas actividades da aula.

Estabécese un exame por avaliación. A nota final será o resultado da media das tres avaliacións (incluíndo na media a ponderación de traballos de investigación, actitude, participación, competencia nas novas tecnoloxías...)

A proba extraordinaria de setembro consistirá en presentar un resumo das seis unidades didácticas confeccionado polo alumnado nas vacacións.

CONTIDOS MÍNIMOS esixibles para obter unha valoración positiva:

A comprensión dos contidos de cada unidade. Especialmente os seguintes aspectos:

Relixión e vida social.
A secularización.
A tolerancia relixiosa.
As grandes relixións e a política.
Ciencia e relixión.
Razón e creencia.
Relixión e moral.
A nova relixiosidade.
Relixiosidade civil.
Diálogo interrelixioso.

REFORZOS E RECUPERACIÓN MATERIA PENDENTE CURSO ANTERIOR

En caso de materias pendentes de cursos anteriores o profesorado do curso seguinte disporá os reforzos educativos necesarios para que o alumnado poda seguir a marcha do curso ordinario con aproveitamento suficiente e mellorar a comprensión daqueles contidos básicos do curso anterior que podan dificultar a comprensión da materia do curso ordinario.

Dado o carácter inclusivo dos criterios de avaliación a superación dos contidos mínimos do curso ordinario será suficiente para considerar aprobada a materia pendente do curso anterior.

Agás naqueles casos onde non sexa posible unha avaliación positiva do curso ordinario nos que se terá en conta o aproveitamento dos reforzos educativos así como a realización das tarefas solicitadas ao longo do curso -dirixidas a recuperar a materia pendente do curso anterior- para avaliar positiva o negativamente a materia pendente.

MEDIDAS ATENCIÓN DIVERSIDADE

Non se contemplan medidas especiais de atención á diversidade máis alá dos **reforzos educativos ordinarios** para aqueles alumnos que suspendan algunha avaliación ao longo do curso e que deberán realiar tarefas específicas de recuperación ou traballos complementarios que podan mellorar a súa comprensión da temática abordada.

A non realización por parte do alumnado das tarefas de reforzo terá consideración negativa para acadar unha avaliación positiva da materia no curso correspondente. Este alumnado deberá presentarse á proba extraordinaria no mes de setembro.

ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES

Non se contemplan neste momento actividades complementarias ou extraescolares, aínda que ao longo do curso escolar poderán ser incluídas neste apartado distintas actividades relacionadas coa **Historia e Cultura das Relixións**.

EDUCACIÓN PARA A CIDADANÍA [2º ESO e 4º ESO]

Nas sociedades democráticas contemporáneas, a aprendizaxe do papel da cidadanía debe ser unha tarefa compartida polas familias, o sistema educativo e os medios de comunicación. Porén, a comunidade escolar debe estar preparada para asumir esta función e a responsabilidade que dela se deriva. A Unión Europea establece como obxectivo dos sistemas educativos velar por que na comunidade escolar se promova realmente a aprendizaxe dos valores democráticos e da participación, con fin de preparar as persoas para a cidadanía activa. De acordo coas recomendacións internacionais, un dos principios que inspiran o sistema educativo é a transmisión e posta en práctica de valores que favorezan a liberdade persoal, a responsabilidade, a cidadanía democrática, a solidariedade, a tolerancia, a igualdade, o respecto e a xustiza, así como que axuden a superar calquera tipo de discriminación.

Este principio pon de manifesto a necesidade de incorporar, con entidade propia, unha materia que capacite o alumnado para asumir responsabilidades pola vida en común, construír pautas sociais comúns que vaian máis alá dos intereses sociais individuais e entender o exercicio da cidadanía como valor importante nas relacións humanas.

A educación para a cidadanía pretende contribuír á implicación do alumnado na vida social, como cidadás e cidadáns que posúan a información precisa e sexan conscientes das súas obrigas e responsabilidades, na medida en que os seus obxectivos impregnen todas as materias da etapa e a escola sexa quen de abrirse ao medio social en que as persoas van ter que exercer o seu rol de cidadáns, introducindo novas prácticas educativas que lles permitan a toma de contacto con situacións do medio social, que incidan na construción da súa identidade cívica.

As dúas materias que configuran a educación para a cidadanía nesta etapa: a educación para a cidadanía e os dereitos humanos, que se imparte no segundo curso, e a educación ético-cívica de cuarto curso, estrutúranse en varios bloques que van desde o persoal e o máis próximo ao global e máis xeral; en ambas existe un conxunto de contidos comúns a todos os bloques, orientados á adquisición de procedementos, habilidades sociais e actitudes básicas para o desenvolvemento dunha convivencia pacífica e da cidadanía democrática.

Os contidos da educación para a cidadanía e os dereitos humanos do segundo curso preséntanse organizados en cinco bloques.

No bloque 1 figuran os contidos comúns, que están encamiñados a desenvolver habilidades e destrezas relacionadas coa reflexión e coa participación.

O bloque 2 Relacións interpersoais e participación, centra a reflexión nas relacións humanas, desde o respecto á dignidade persoal e á igualdade de dereitos individuais, partindo do contorno máis próximo ao alumnado.

O bloque 3 Deberes e dereitos cidadáns, ademais do coñecemento dos principios recollidos nos textos internacionais, propón a reflexión do sentido deses principios, así como a identificación de situacións de violación dos dereitos humanos e ofrece información sobre a actuación que, neses casos, corresponde ás organizacións cívicas de defensa dos dereitos humanos así como aos tribunais ordinarios e aos tribunais internacionais.

No bloque 4 Democracia e cidadanía, a partir dunha concepción de cidadanía activa, disposta a asumir responsabilidades, analízase o papel dos distintos servizos públicos administradores do ben común.

O bloque 5 Cidadanía en tempos de globalización, analiza algunhas características da sociedade contemporánea marcada polo proceso de globalización e interdependencia, prestando especial atención ás desigualdades e aos conflitos. Aborda tamén o papel dos principais organismos internacionais na prevención e resolución deses conflitos, así como as iniciativas para conseguir unha sociedade máis xusta e solidaria.

Na educación ético-cívica de cuarto curso comézase, igual que nos cursos anteriores, establecendo no bloque 1 contidos comúns a todos os temas, enfocados á adquisición de determinados procedementos e destrezas básicas, fundamentalmente saber problematizar as cuestións, conceptualizar as nocións e argumentar racionalmente as teses. O bloque 2 Identidade e alteridade, céntrase na reflexión en torno á construción da identidade da persoa, a liberdade e a responsabilidade (individual e colectiva), con particular atención á xestión dos sentimentos e emocións. No bloque 3 Teorías éticas. As exixencias da xustiza e os dereitos humanos, inclúese a análise das grandes liñas de reflexión ética que máis influíron na conquista dos dereitos e liberdades e, particularmente, o referente ético que representan as diferentes formulacións dos dereitos humanos. O bloque 4 Democracia e participación. As institucións democráticas, céntrase na análise dos fundamentos éticos e xurídicos do noso sistema político democrático e o funcionamento das principais institucións democráticas.

No bloque 5 A igualdade entre homes e mulleres, abórdase como bloque con entidade propia para posibilitar a reflexión sobre a loita das mulleres polo recoñecemento da igualdade de dereitos e oportunidades, do papel de suxeitos históricos e de cidadanía e o rexeitamento de todas as formas de discriminación que, de feito, aínda sofren. No bloque 6 Multiculturalismo e interculturalismo, analízanse os problemas éticos xerados nas comunidades políticas polo debate do multiculturalismo, desde a perspectiva do rexeitamento ás discriminacións, o respecto ás culturas e o diálogo intercultural.

O bloque 7 Cidadanía global e democracia, aborda desde a perspectiva dos dereitos humanos, os grandes problemas morais xerados pola intensificación do proceso de globalización no ámbito social, cultural, económico e político, valorando o compromiso por unha globalización ética, da xustiza e da solidariedade.

Contribución da materia á adquisición das competencias básicas.

A educación para a cidadanía e os dereitos humanos e a educación ético-cívica relaciónanse directamente coa competencia social e cidadá pero, a complexidade das sociedades democráticas exige facer fronte a unha serie de novos desafíos como o coidado do ambiente, a orientación do desenvolvemento tecnocientífico, a responsabilidade polas xeracións futuras, a igualdade entre os sexos, a loita contra novas formas de exclusión social e contra as existentes, que impiden desvincular a **competencia social e cidadá** do desenvolvemento das demais competencias básicas.

Negarlle á cidadanía a participación no debate sobre estas cuestións, entre outras, sería contraditorio cos valores democráticos. Unha cidadanía activa debe ter capacidade de elixir, pero ser quen de elixir exige ser quen de formular preguntas, observar, seleccionar, analizar, sintetizar información e transformala en coñecemento, explicitar ideas, construír argumentos, formular hipóteses etc.

Estamos a falar de destrezas relacionadas con diferentes competencias (**competencia en comunicación lingüística, para aprender a aprender, autonomía e iniciativa persoal**, etc.), que é necesario adquirir se o obxectivo é a formación integral do alumnado e a súa preparación para a vida social.

En relación coa **competencia social e cidadá**, a educación para a cidadanía propicia a adquisición de habilidades para vivir en sociedade e para exercer a cidadanía democrática, ao favorecer o desenvolvemento de destrezas que permiten participar, tomar decisións, elixir a forma axeitada de comportarse en determinadas situacións e responsabilizarse das consecuencias derivadas das decisións adoptadas. Contribúe así mesmo a reforzar a autonomía, a autoestima e a identidade persoal, a tomar conciencia e facilitar a expresión dos propios pensamentos, valores, sentimentos e accións. Ao impulsar os vínculos persoais baseados nos sentimentos e os valores da convivencia e a participación, contribúe a fomentar habilidades sociais destinadas a mellorar as relacións interpersoais.

O coñecemento da diversidade axuda a xerar sentimentos non excluíntes e a interiorizar o valor de respecto, así como a aceptar e usar convencións e normas sociais facilitadoras da convivencia. A sensibilización ante as situacións de discriminación e inxustiza, permiten consolidar os valores de cooperación, solidariedade, xustiza, non violencia, compromiso e participación tanto no ámbito persoal coma no social.

A práctica do diálogo axuda a afrontar e resolver as situacións de conflito mediante procedementos non violentos.

Contribúese tamén á dimensión ética da **competencia social e cidadá** ao favorecer a identificación e reflexión crítica sobre os valores do contorno e ao ofrecer como referente ético común os valores que sustentan a Declaración Universal dos Dereitos Humanos, a Constitución española e o Estatuto de autonomía de Galicia.

Contidos específicos como o coñecemento dos fundamentos e os modos de organización dos estados e das sociedades democráticos, a evolución histórica dos dereitos humanos, o achegamento á pluralidade social ou ao carácter da globalización e as implicacións que comporta para os cidadáns, proporcionanlle ao alumnado instrumentos para construír, aceptar e practicar normas de convivencia acordes cos valores democráticos, exercer os dereitos e liberdades e asumir as responsabilidades e deberes cívicos.

A educación para a cidadanía, a través da educación afectivo emocional, contribúe tamén ao desenvolvemento da **competencia de aprender a aprender**, porque facilita o recoñecemento das propias capacidades e carencias e as habilidades para sacar proveito das primeiras e superar as segundas. Por outra banda, o desenvolvemento do diálogo e a valoración das razóns doutras persoas, require admitir a diversidade de respostas ante un mesmo problema. Así mesmo, o estímulo das destrezas orientadas á recompilación e á síntese de información, á transformación da información en coñecemento, ao desenvolvemento das habilidades sociais que permiten o traballo en equipo e a participación favorecen tamén as aprendizaxes posteriores.

Os contidos da educación para a cidadanía, potencian tamén o desenvolvemento da **competencia básica autonomía e iniciativa persoal**, xa que a reflexión sobre as

relacións entre intelixencia, sentimentos e emocións, posibilita o coñecemento dun mesmo, o autocontrol e o equilibrio emocional, necesarios para o desenvolver un comportamento autónomo.

O coñecemento da contribución de distintas teorías éticas, facilita a creación dun código moral propio. Por outra banda, os contidos procedementais do currículo atenden especialmente á argumentación, á elaboración de ideas propias, ao estudo de casos que exixan un posicionamento persoal sobre un problema e a procura de posibles solucións. Prevé así mesmo a necesidade de planificar, tomar decisións con criterio propio e asumir a responsabilidade da elección. A formulación de dilemas morais, que caracterizan as materias desta área, contribúen tamén a que as alumnas e os alumnos constrúan un xuízo ético propio baseado nos valores e prácticas democráticas.

O uso sistemático do diálogo e do debate contribúe á **competencia en comunicación lingüística**. Debater en serio exige exercitarse na escoita, a exposición e a argumentación e para iso é necesario verbalizar os conceptos, facer explícitas as ideas, formar os xuízos e estruturalos de forma coherente.

A necesidade de buscar, obter, analizar, sintetizar e relacionar a información procedente de distintas fontes, comprendela e integrala para producir coñecemento, comunicala, facer inferencias e deducións son procedementos que contribúen tamén a desenvolver a **competencia tratamento da información e competencia dixital**.

A educación para a cidadanía permite tamén mellorar a competencia cultural e artística, porque o desenvolvemento de habilidades sociais para a convivencia nunha sociedade plural, exige ser quen de apreciar o feito cultural nas súas diversas manifestacións.

Finalmente, ser conscientes da importancia do uso responsable dos recursos naturais, da necesidade de preservar o ambiente, potenciar o consumo responsable e unha forma de vida saudable, son contidos con que desde a educación para a cidadanía é posible contribuír tamén ao desenvolvemento da **competencia no coñecemento e interacción co mundo físico**.

OBXECTIVOS:

As materias educación para a cidadanía e os dereitos humanos e a educación ético-cívica nesta etapa, terán como obxectivo o desenvolvemento das seguintes capacidades:

1. Recoñecer a condición humana na súa dimensión individual e social, tomando conciencia da propia identidade, das características e experiencias persoais respectando as diferenzas cos outros e desenvolvendo a autoestima.
2. Coñecer e expresar os sentimentos e as emocións e desenvolver a afectividade nas relacións cos outros, manifestando unha actitude aberta, solidaria e respectuosa, rexeitando os estereotipos, os prexuízos e a violencia en todas as súas formas.
3. Desenvolver a iniciativa persoal, actuar con autonomía, asumindo responsabilidades individuais e colectivas e practicar formas de convivencia e participación baseadas no respecto, utilizando o diálogo e a mediación para evitar e resolver os conflitos.

4. Coñecer, valorar e exercer os dereitos e asumir responsablemente os deberes e as obrigas que se derivan das declaracións internacionais de dereitos humanos e da Constitución española e o Estatuto de autonomía de Galicia, identificando os valores que os fundamentan.

5. Asumir a pluralidade das sociedades actuais recoñecendo a diversidade como enriquecedora da convivencia e defender a igualdade de dereitos e oportunidades de todas as persoas, rexeitando as situacións de inxustiza e as discriminacións existentes por razón de sexo, orixe, crenzas, diferenzas sociais, orientación afectivo-sexual ou de calquera outro tipo, como unha vulneración da dignidade humana e causa perturbadora da convivencia.

6. Recoñecer e asumir a igualdade de dereitos e oportunidades entre mulleres e homes, valorar a diferenza de sexos rexeitando os estereotipos e prexuízos que supoñan discriminación e participar activamente na prevención da violencia de xénero.

7. Coñecer e apreciar os principios e valores que fundamentan e lexitiman os sistemas democráticos e o funcionamento da Comunidade Autónoma de Galicia, do Estado español e da Unión Europea, tomando conciencia do patrimonio común e da diversidade social e cultural.

8. Coñecer os fundamentos do modo de vida democrático e aprender a obrar de acordo con eles nos diferentes ámbitos da convivencia. Asumir os deberes cidadáns na mantenza dos bens comúns e recoñecer o papel do Estado como garante dos servizos públicos.

9. Coñecer as diversas formas de participación política, desenvolver habilidades dialóxicas orientadas á participación democrática e valorar a importancia da participación cidadá ben sexa na vida política institucionalizada ou noutras formas de participación como a cooperación, o asociacionismo e o voluntariado.

10. Coñecer as causas que provocan a violación dos dereitos humanos, a pobreza e a desigualdade, así como a relación entre os conflitos armados e o subdesenvolvemento. Valorar as accións encamiñadas á consecución da paz e a seguridade e a participación activa como medio para lograr un mundo máis xusto.

11. Recoñecerse membros dunha cidadanía global, baseada nos valores da liberdade, a igualdade e a xustiza e implicarse activamente na súa realización, comezando por mostrar respecto crítico polos costumes e modos de vida de poboacións distintas á propia e manifestar comportamentos solidarios coas persoas e colectivos desfavorecidos.

12. Coñecer e analizar as principais teorías éticas que máis contribuíron ao recoñecemento das liberdades e dos dereitos das persoas.

13. Identificar as posicións morais que están na orixe dos principais problemas e conflitos do mundo actual, valorar a importancia da análise ética na orientación da súa resolución e desenvolver unha actitude crítica ante os modelos que se transmiten a

través dos medios de comunicación, mediante a adquisición de destrezas básicas na utilización das fontes de información.

14. Adquirir un pensamento crítico, desenvolver un criterio propio e adquirir habilidades para comunicar as propias ideas e defender as propias posicións en debates, a través da argumentación documentada e razoada, así como para escoitar e valorar as razóns e argumentos dos outros.

15. Practicar o diálogo coa realidade social en continuo proceso de transformación, como instrumento para a análise crítica das conviccións persoais e a formulación dun proxecto de vida propio, na dimensión persoal, cívica e profesional.

EDUCACIÓN PARA A CIDADANÍA E OS DEREITOS HUMANOS [2º ESO]

CONTIDOS:

Bloque 1. Contidos comúns.

- * Identificación de problemas actuais, a súa conceptualización e reflexión argumentada.
- * Análise comparativa e avaliación crítica de informacións proporcionadas polos medios de comunicación sobre un mesmo feito ou cuestión de actualidade.
- * Prácticas de exposición (oral e escrita) das ideas propias ou dos resultados das lecturas e da información obtida a través de diversos medios.
- * Preparación e intervención en debates, sobre aspectos relevantes da realidade social, considerando as posicións e alternativas existentes e desenvolvendo unha actitude de compromiso para a súa mellora.
- * Utilización do diálogo como estratexia para a identificación dos conflitos e a solución dos problemas.

Bloque 2. Relacións interpersoais, convivencia e participación.

- * Comprensión e incorporación dos conceptos de amizade, fraternidade, dignidade, sinceridade, agradecemento, cordialidade, diálogo, etc., básicos para a convivencia.
- * Recoñecemento e valoración da convivencia familiar como un sistema de comunicación e cooperación entre xeracións. Posibles disfuncións: análise e busca de solucións compartidas.
- * Recoñecemento e valoración da amizade como un sistema de comunicación e cooperación entre iguais.

- * Valoración e uso do diálogo como instrumento para a prevención e resolución de conflitos nas relacións entre iguais e nas relacións interxeracionais.
- * Análise da importancia da sexualidade na vida humana, da necesidade dunha regulación ética das relacións sexuais baseada no respecto e na equidade e prevención de prácticas de risco.
- * Valoración crítica da división social e sexual do traballo e rexeitamento de prexuízos racistas, xenófobos, homófobos e sexistas.
- * Axuda a compañeiras, compañeiros e, en xeral, a persoas en situación desfavorecida e responsabilización no coidado das persoas dependentes.
- * Participación no centro educativo e en actividades sociais da comunidade como aprendizaxe dos deberes cidadáns. Especial incidencia na mediación e acollida de alumnado inmigrante.

Bloque 3. Deberes e dereitos cidadáns.

- * Identificación e exercicio dos deberes e dereitos que teñen como alumnado dun centro.
- * Coñecemento e manexo da Declaración universal dos dereitos humanos, asunción dos deberes e responsabilidades que dela se derivan e valoración do proceso de recoñecemento e proclamación dos dereitos humanos como unha conquista histórica inacabada.
- * Recompilación de información sobre os distintos tipos de documentos que recollen a lexislación internacional sobre os dereitos humanos (declaracións, pactos, convenios...) e sobre os mecanismos de control e protección dos acordos.
- * Recoñecemento da igualdade das persoas en dignidade e dereitos, identificación e condena de situacións de violacións dos dereitos humanos e coñecemento dos recursos para denunciar e combater a violación dos dereitos.
- * Valoración das diferenzas de xénero como enriquecedoras das relacións interpersoais. Coñecemento dos dereitos das mulleres na nosa sociedade actual e a loita pola súa consecución. Recoñecemento da igualdade de dereitos de mulleres e homes e identificación e rexeitamento das situacións de discriminación de feito das cales aínda son vítimas as mulleres.

Bloque 4. Democracia e cidadanía.

- * Identificación do sistema de dereitos e deberes como base da convivencia política. Valoración do exercicio dunha cidadanía activa, que coñece os seus dereitos e asume as súas responsabilidades. Os sistemas de votación democrática.

- * Identificación das principais institucións e dos conceptos fundamentais que definen un sistema democrático.
- * Identificación e coñecemento dos principios, dereitos e deberes fundamentais recoñecidos na Constitución española e no Estatuto de autonomía de Galicia.
- * Identificación e valoración das diversas formas de participación cidadá: cooperación, asociacionismo e voluntariado.
- * Valoración da política como servizo á cidadanía: a responsabilidade pública. Información sobre a estrutura e funcionamento da protección civil e coñecemento do seu papel na prevención e xestión dos desastres naturais e provocados. Os sistemas de votación democrática.
- * Asunción da responsabilidade cidadá: identificación e aprecio dos bens comúns e servizos públicos. Valoración dos impostos como a contribución dos cidadáns aos gastos e investimentos públicos e como instrumento para a distribución da renda e compensación das desigualdades.
- * Reflexión sobre as causas, avaliación das consecuencias dos accidentes de circulación e implicación na súa prevención.
- * Coñecemento dos dereitos e deberes que implica o consumo, planificación de condutas e adquisición de hábitos de consumo racional e responsable compatible coa sustentabilidade.
- * Observación do impacto das actividades individuais e colectivas sobre o ambiente e valoración da responsabilidade polo seu coidado.

Bloque 5. Cidadanía en tempos de globalización.

- * Valoración da diversidade social e cultural como enriquecedora da convivencia nunha sociedade plural. Identificación dos elementos culturais propios que poidan estar en perigo nun mundo globalizado e posibles solucións.
- * Identificación de situacións de violación de dereitos e sensibilización fronte ás necesidades de colectivos e grupos desfavorecidos. Planificación de iniciativas encamiñadas á construción duna sociedade máis xusta e solidaria.
- * Identificación dos principais conflitos no mundo actual e sensibilización ante as situacións das persoas que sofren directamente as súas consecuencias. Información sobre o papel dos organismos internacionais e as forzas de pacificación na prevención e resolución dos conflitos. Identificación e valoración das accións individuais e colectivas a favor da paz.
- * Análise e valoración da influencia das novas formas de comunicación, información e mobilidade no establecemento de relacións globais entre as persoas de diferentes lugares do mundo e das consecuencias da globalización económica.

* Sensibilización ante as desigualdades: riqueza e pobreza. Coñecemento de iniciativas encamiñadas á loita contra a pobreza e a axuda ao desenvolvemento.

Criterios de avaliación:

1. Valorar a importancia das outras persoas para a construción da propia identidade, tomar conciencia dos vínculos que están na base da convivencia e iniciar a construción dun código de conduta autónomo, a partir do recoñecemento da propia identidade e do respecto e tolerancia polas diferenzas persoais e sociais.

Con este criterio preténdese avaliar se o alumnado é quen de comezar a creación do seu propio itinerario de madurez cívica, recoñecendo a importancia das outras persoas na construción da propia identidade, respectando criticamente as diferenzas para ir máis alá dunha tolerancia pasiva baseada no relativismo ou na indiferenza, cara a unha tolerancia activa.

2. Practicar o diálogo para evitar e superar os conflitos nas relacións entre iguais e nas relacións interxeracionais.

Con este criterio preténdese avaliar se o alumnado desenvolveu habilidades sociais de respecto e tolerancia coas persoas do seu contorno e se utiliza de forma sistemática o diálogo como instrumento para evitar e resolver os conflitos nas relacións interxeracionais e entre iguais, rexeitando calquera tipo de violencia, cara aos membros da comunidade escolar, ou da familia.

3. Identificar e rexeitar, a partir da análise de feitos reais ou figurados, as situacións de discriminación cara a persoas de diferente orixe, xénero, ideoloxía, relixión, orientación afectivo-sexual e outras, respectando as diferenzas persoais e mostrando autonomía de criterio.

Este criterio permite comprobar se os alumnos, ante a presentación dun caso ou situación simulada ou real, recoñecen a discriminación que, por motivos diversos, sofren determinadas persoas e colectivos nas sociedades actuais e se manifestan autonomía de criterio, actitude de rexeitamento cara ás discriminacións e respecto polas diferenzas persoais.

4. Participar, de modo democrático e cooperativo, en todas as actividades programadas tanto na aula como fóra dela, e en xeral na vida do centro e do contorno como preparación para o exercicio duna cidadanía activa.

A través deste criterio preténdese valorar o compromiso do alumnado co exercicio dunha cidadanía activa, capaz de asumir responsabilidades observando o grao de participación nas actividades do grupo-clase e do centro educativo.

5. Utilizar diferentes fontes de información e considerar as distintas posicións e alternativas existentes nos debates que se formulen sobre problemas e situacións de carácter local ou global.

Este criterio pretende comprobar o coñecemento e manexo das técnicas do debate, se as alumnas e os alumnos se documenta debidamente utilizando distintas fontes de información e se son quen de analizar e sintetizar a información para presentar as súas opinións de forma rigorosa, se argumentan debidamente, consideran as distintas posicións e alternativas en cada un dos problemas formulados e chegan a elaborar un pensamento propio e crítico.

6. Identificar os principios básicos das declaracións internacionais dos dereitos humanos e a súa evolución, distinguir situacións de violación destes e recoñecer e rexeitar as desigualdades de feito e de dereito, en particular as que afectan as mulleres.

Este criterio avalía o grao de coñecemento das declaracións internacionais de dereitos humanos e a súa evolución histórica, se o alumnado recoñece os actos e as situacións de violación de dereitos humanos no mundo actual, as discriminacións que aínda sofren algúns colectivos, tanto na lexislación como na vida real e, particularmente, se describe e rexeita a discriminación de feito e, en casos, tamén de dereito que afectan as mulleres.

7. Identificar os conceptos fundamentais (pluralismo político, parlamentarismo, representatividade...) que definen un sistema democrático, os principios e as institucións fundamentais, así como os dereitos e deberes que establece a Constitución española e o Estatuto de autonomía de Galicia.

Con este criterio trátase de comprobar se o alumnado identifica os conceptos fundamentais que definen un sistema democrático (pluralismo político, parlamentarismo, representatividade...), así como os trazos fundamentais do sistema político español no que respecta á identificación das institucións fundamentais e os dereitos e deberes recollidos na Constitución española e o Estatuto de autonomía de Galicia.

8. Identificar os principais servizos públicos que deben garantir as administracións, recoñecer a contribución dos cidadáns no seu mantemento e mostrar, ante situacións da vida cotiá, actitudes cívicas relativas ao coidado do contorno, á seguridade vial, á protección civil e ao consumo responsable.

O obxectivo deste criterio é comprobar que as alumnas e os alumnos recoñecen os principais servizos que as administracións prestan á cidadanía e, á vez, comprenden as obriga que corresponden a cada cidadán no mantemento dos servizos públicos a través da contribución fiscal. Así mesmo, trátase de comprobar que coñecen as obrigas cívicas que lles corresponden no coidado do contorno e o respecto aos bens públicos, á seguridade viaria, á protección civil ou ao consumo responsable.

9. Utilizar e contrastar con rigor información procedente de diversos medios para identificar as causas dalgúns dos problemas de convivencia nas sociedades actuais, elaborar un punto de vista propio e desenvolver actitudes responsables que contribúan á súa mellora.

Este criterio pretende avaliar se o alumnado sabe utilizar con certo rigor información procedente de distintas fontes para documentarse sobre os principais problemas de convivencia das sociedades actuais.

10. Identificar as características da globalización e o papel que xogan nela os medios de comunicación, recoñecer as relacións que existen entre a sociedade en que vive e a vida das persoas doutras partes do mundo.

Con este criterio trátase de valorar se as alumnas e os alumnos coñecen o papel da información e a comunicación no mundo actual e as relacións existentes entre a vida das persoas de distintas partes do mundo como consecuencia da globalización, se comprenden as repercusións que determinadas formas de vida do mundo desenvolvido teñen nos países en vías de desenvolvemento e se manifestan actitudes de solidariedade cos grupos desfavorecidos.

11. Recoñecer a existencia de conflitos e o papel que desempeñan neles as organizacións internacionais e as forzas de pacificación. Valorar a importancia da participación humanitaria para paliar as consecuencias dos conflitos.

Con este criterio preténdese comprobar que o alumnado é capaz de identificar os conflitos máis relevantes do mundo actual e a súa localización, dá mostras de sensibilización ante a situación das persoas que sofren directamente as consecuencias dos conflitos e se valora o papel da participación humanitaria para mitígalas.

EDUCACIÓN ÉTICO-CÍVICA [4º ESO]

CONTIDOS:

Bloque 1. Contidos comúns.

* Elaboración, exposición e discusión sobre textos e cuestionarios con problemáticas reais referidas aos dereitos humanos para desenvolver unha consciencia crítica atenta aos desafíos do presente e asumindo unha responsabilidade ética polo futuro.

* Adquisición de informacións contrastadas e relevantes para a comprensión dos problemas e dos desafíos da sociedade contemporánea, mediante análise comparativa e avaliación crítica das informacións proporcionadas polos medios de comunicación sobre un mesmo feito ou cuestión de actualidade.

* Recoñecemento dos sentimentos propios e alleos e respecto polas conviccións e actitudes dos outros, polos seus sentimentos, ideas e comportamentos compatibles co respecto aos dereitos fundamentais.

* Interese por coñecer as posicións e as razóns dos quen pensa de modo distinto. Recolleita de información sobre temas de convivencia. Elaboracións de preguntas para a participación en debates sobre temas previamente pactados, con intervencións que sigan as pautas de respecto e normas moderadoras. Elaboración de conclusións.

* Recoñecemento das inxustizas e as desigualdades. Interese pola busca e práctica de formas de vida máis xustas e participación en proxectos que impliquen actitudes de solidariedade na vida comunitaria, dentro e fóra do centro educativo, asumindo o exercicio da cidadanía

Bloque 2. Identidade e alteridade.

- * Recoñecemento da persoa como suxeito moral e asunción dos compoñentes individuais e colectivos na construción da identidade e no comportamento moral.
- * Recoñecemento, valoración e respecto pola dignidade da persoa.
- * Asunción da diversidade e rexeitamento de prexuízos baseados en estereotipos que supoñan calquera forma de discriminación.
- * Coñecemento, expresión e autocontrol dos propios sentimentos e emocións e rexeitamento da violencia como solución aos conflitos nas relacións interpersoais.
- * Asunción de responsabilidades, individuais e colectivas, no exercicio da liberdade na toma de decisións morais.

Bloque 3. Teorías éticas. As exixencias da xustiza e os dereitos humanos.

- * Análise dos elementos individuais e do contexto sociocultural que poden condicionar os diferentes sistemas de valores. Subxectivismo, relativismo e pluralismo.
- * Coñecemento das principais teorías éticas que máis teñen contribuído á conquista de dereitos e liberdades, desde a perspectiva da felicidade e a perspectiva da xustiza.
- * Consideración das dimensións ética, xurídica e política dos dereitos humanos. Valoración dos dereitos humanos como exixencia mínima de xustiza.
- * Identificación das principais etapas na conquista dos dereitos humanos e valoración das novas reivindicacións (terceira xeración de dereitos).
- * Implicación na defensa efectiva dos dereitos humanos. Identificación e rexeitamento das actitudes de intolerancia, inxustiza e exclusión.
- * Avaliación da discriminación positiva desde a perspectiva das exixencias da xustiza e a igualdade de dereitos e oportunidades.

Bloque 4. Democracia e participación. As institucións democráticas.

- * Conceptualización da noción de democracia.
- * Valoración da importancia da participación cidadá para o funcionamento das institucións democráticas.
Distinción entre formas de participación non institucionalizada e a participación política institucionalizada. Valoración da formación da opinión, de acordo con algún tipo de deliberación, para unha a participación responsable. Distinción entre democracia representativa e democracia deliberativa.

* Aproximación ao sistema político español. Identificación das principais institucións democráticas e recoñecemento dos principios do funcionamento democrático.

* Identificación da liberdade, a xustiza e a igualdade como valores en que se fundamenta a democracia.

Valoración da democracia como conquista ética.

* Recoñecemento do Estado democrático de dereito como marco formal para a realización dos ideais éticos.

* Identificación dos valores constitucionais, coñecemento dos dereitos e deberes fundamentais recoñecidos na Constitución española e no Estatuto de autonomía de Galicia e da regulación do seu exercicio.

Bloque 5. A igualdade entre homes e mulleres.

* Coñecemento da loita das mulleres e das súas organizacións para a conquista da igualdade de dereitos e oportunidades e o seu recoñecemento como sucesos históricos, de dereitos e de cidadanía. Distinción entre igualdade de dereitos e igualdade de feito, e exemplificación e toma de conciencia de situacións en que a igualdade de dereitos non se traduce en igualdade de feito.

* Análise das causas e factores da discriminación das mulleres. Planificación de alternativas a situacións, reais ou simuladas, de discriminación.

* Rexeitamento da violencia de xénero. Recompilación de información sobre as medidas destinadas á prevención e protección integral da violencia contra as mulleres.

Bloque 6. Multiculturalismo e interculturalismo.

* Identificación e respecto polas diferenzas sociais e culturais e valoración das súas manifestacións en actitudes, costumes e formas de vida distintas á propia, como enriquecedoras da convivencia nunha sociedade plural.

* Análise das posicións máis frecuentes ante o multiculturalismo e reflexión sobre os problemas éticos que delas se derivan: etnocentrismo e discriminación, problemas éticos do relativismo cultural.

* Valoración do interculturalismo como proxecto ético e político e reflexión sobre os valores mínimos dunha ética cívica.

Bloque 7. Cidadanía global e democracia.

* Toma de conciencia da nova orde global e identificación dos procesos que contribúen á súa formación: a integración dos mercados e do espazo político e social.

* Identificación dos recursos básicos do poder dos medios de comunicación (a selección das novas, a linguaxe da publicidade...) e a súa incidencia na construción da realidade e nas nosas decisións e opinións.

* Recoñecemento da crise do estado-nación e valoración da globalización económica e a fragmentación da autoridade política como risco para a protección efectiva dos dereitos civís, económicos e sociais. Información sobre os movementos comprometidos na defensa dos dereitos humanos e recoñecemento do seu labor.

* Identificación dos medios e iniciativas, tanto individuais coma colectivos para procurar un desenvolvemento humano sustentable.

* Recoñecemento da pertenza a unha cidadanía global e identificación e valoración dos procesos que poderían contribuír a unha globalización ética.

Criterios de avaliación:

1. Recoñecer os sentimentos nas relacións interpersoais e practicar o diálogo nas situacións de conflito. Razoar sobre as motivacións das condutas e eleccións, asumindo as responsabilidades que delas se derivan.

Con este criterio inténtase comprobar que o alumnado identifica e recoñece os seus propios sentimentos, que é quen de poñerse no lugar das outras persoas e utiliza o diálogo para superar os conflitos nas súas relacións interpersoais, que razoa as súas eleccións, que identifica aquelas cousas de que é directamente responsable e aquelas en que comparte algunha clase de responsabilidade colectiva e asume axeitadamente a responsabilidade dos seus actos.

2. Identificar os eixos sobre os cales se constrúe a identidade persoal.

Mediante este criterio inténtase comprobar se as alumnas e os alumnos entenden e aceptan a propia identidade como algo construído e non dado, que é posible redefinir. Trátase tamén de avaliar se é quen de respectar criticamente outras eleccións que configuran outras identidades, mediante o exercicio dunha tolerancia activa.

3. Diferenciar os trazos básicos que caracterizan a dimensión moral das persoas, recoñecer distintos sistemas de valores e identificar dilemas morais que teñen a súa orixe na aplicación de diferentes paradigmas de valoración.

Con este criterio preténdese avaliar se o alumnado identifica os distintos trazos que caracterizan a dimensión moral das persoas, aqueles que condicionan o comportamento humano (as normas, a xerarquía de valores, os costumes, etc.) e se recoñece distintos paradigmas de valoración na orixe dos dilemas morais que se formulan no mundo actual.

4. Mediante a formulación de dilemas morais sobre cuestións de actualidade, identificar os problemas éticos xerados desde diversas posicións morais e propoñer estratexias para a súa resolución.

Con este criterio preténdese comprobar se o alumnado identifica as posicións morais que están na orixe de determinados debates éticos do mundo actual. Así mesmo, trátase de valorar se comprende a eficacia do diálogo, fronte ás posturas que o rexeitan por imposible (dogmatismo) ou por innecesario (relativismo) e se presentan unha actitude de tolerancia activa, fronte á intolerancia ou a mera tolerancia pasiva baseada no relativismo ou na indiferenza.

5. Identificar e explicar axeitadamente as principais teorías éticas.

Mediante este criterio inténtase avaliar o coñecemento dos núcleos conceptuais clave dalgúns dos sistemas éticos occidentais que máis influíron coas súas contribucións conceptuais e coa súa práctica social á conquista e recoñecemento das liberdades e dos dereitos das persoas. Tamén permite valorar a capacidade do alumnado para enxuizar, a partir das teorías estudadas, determinadas condutas e situacións da súa vida cotiá.

6. Recoñecer e distinguir as dimensións ética, xurídica e política dos dereitos humanos. Valorar os dereitos humanos como principal referencia ética, en tanto que exixencia mínima de xustiza, manifestando actitudes a favor do exercicio activo e o respecto destes. Identificar a evolución dos dereitos cívicos, políticos, económicos, sociais e culturais e avaliar as novas reivindicacións en materia de dereitos humanos.

A través deste criterio trátase de comprobar o grao de comprensión dos conceptos claves dos dereitos humanos e a súa valoración crítica do esforzo que supuxo na historia da humanidade.

7. Comprender e expresar o significado histórico e filosófico da democracia como forma de convivencia social e política e identificar os valores e principios morais en que se sustenta.

Mediante este criterio preténdese avaliar no alumnado o coñecemento dos procesos de democratización de moitos países, en concreto España, como unha conquista ético-política, se comprende o pluralismo político e moral á vez que coñece os conceptos clave do sistema democrático, como o sistema de eleccións, o pluralismo político, o goberno da maioría e se recoñece algo valioso nos procesos democráticos en si mesmos á marxe da súa capacidade para lograr o ben común.

8. Valorar de forma argumentada, a importancia da participación cidadá para o funcionamento das institucións democráticas e da formación da opinión, de acordo con algún tipo de deliberación, para unha participación responsable.

Con este criterio trátase de comprobar se as alumnas e os alumnos son quen de distinguir entre formas de participación política institucionalizada e non institucionalizada, valorar a importancia da participación cidadá para o funcionamento dos sistemas democráticos e da formación de opinión de acordo con algún tipo de deliberación, fronte ao seguimento acrítico da opinión difundida polos medios de comunicación, así como a responsabilidade dos poderes públicos de cara á cidadanía.

9. Analizar as causas que provocan os principais problemas sociais do mundo actual utilizando de forma crítica a información que proporcionan os medios de comunicación e identificar solucións comprometidas coa defensa de formas de vida máis xustas.

Trátase de comprobar se o alumnado identifica e comprende algunhas das causas que provocan os principais problemas sociais do mundo actual (repartición desigual da riqueza, explotación infantil, emigracións forzadas, etc.), utilizando con precisión e de forma crítica a información obtida dos distintos medios de comunicación, se recoñece a actuación de organismos e institucións comprometidas coa defensa de formas de vida máis xustas e se manifesta actitudes de tolerancia e solidariedade ao achegar solucións.

10. Analizar o camiño percorrido ata o recoñecemento da igualdade de dereitos das mulleres e poñer de manifesto as súas contribucións en todos os campos do saber ao longo da historia e o coidado dos seres humanos. Identificar e rexeitar as causas e factores de discriminación, así como as situacións de violencia machista de que son vítimas.

Este criterio pretende coñecer se as alumnas e os alumnos recoñecen a igualdade e a dignidade de todas as persoas e os elementos diferenciadores que están na base dalgunhas discriminacións, se identifican as súas contribucións aos diferentes campos do saber e o coidado dos seres humanos, así como os momentos históricos máis relevantes na conquista dos dereitos políticos das mulleres e a igualdade no ámbito familiar e laboral, á vez que permite indagar se saben identificar e localizar as situacións de discriminación que aínda sofren nas sociedades actuais e rexeitan activamente a violencia contra as mulleres.

11. Xustificar as propias posicións utilizando sistematicamente a argumentación e o diálogo e participar de forma democrática e cooperativa nas actividades do centro e do contorno.

Mediante este criterio preténdese avaliar o uso axeitado da argumentación sobre dilemas e conflitos morais, se son quen de desvelar os supostos de partida nas propias posicións e nas das outras persoas, de soste un punto de vista propio, de descubrir incoherencias nos procesos de razoamento e exixir claridade, precisión e pertinencia na argumentación, pero tamén o respecto ás posicións diverxentes dos interlocutores, tanto na aula coma no ámbito familiar e social. Por outra parte, trátase de coñecer a maneira e o grao en que as alumnas e os alumnos participan e cooperan activamente no traballo de grupo e se colaboran co profesorado e as compañeiras e compañeiros nas actividades do centro educativo e noutros ámbitos externos.

12. Recoñecerse membros dunha cidadanía global e comprender a necesidade de compartir uns mínimos morais posibilitadores da convivencia.

Este criterio pretende avaliar a capacidade do alumnado para concibir e implicarse na construción dun futuro mellor. Pretende comprobar se é quen de situarse nunha perspectiva intercultural, asumindo a natureza pluralista da nosa sociedade, valorando positivamente as diferenzas culturais, recoñecendo o diálogo entre as culturas como unha posibilidade de enriquecemento mutuo e como o camiño para lograr unha verdadeira integración, así como o establecemento duns valores mínimos compartidos. Trátase, en definitiva de comprobar, se no seu papel de cidadáns teñen por referentes os cidadáns do mundo.

METODOLOXÍA E MATERIAIS CURRICULARES

A metodoloxía empregada será a máis activa posible en función da carga lectiva dispoñible para desenvolver a materia.

O alumnado empregará medios TICs tanto para buscar información como para transmitila empregando os formatos dixitais adecuados, facendo chegar os documentos solicitados aos seus compañeiros/as, potenciando o traballo en pequenos grupos de investigación, e remitirá os resultados das tarefas ao profesorado para a súa avaliación tanto a traveso de medios dixitais coma convencionais.

O profesorado da materia poderá solicitar do alumnado un correo electrónico que posibilite a utilización das TICs ao longo do curso escolar. Igualmente poderá solicitar a compra de material didáctico necesario para o desenvolvemento da tarefa educativa (libretas e material de escritura e rotulación).

O alumnado de segundo curso deberá dispoñer do texto da **Editorial RODEIRA** "Educación para a Cidadanía e os Dereitos Humanos" - 2º ESO - **ISBN - 978-84-8349-327-4**

O alumnado de cuarto curso deberá dispoñer do texto da **Editorial RODEIRA** "Educación Ético-Cívica" - 4º ESO - **ISBN - 978-84-8349-344-1**

PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

Establécese un exame por avaliación. A nota final será o resultado da media das tres avaliacións (incluíndo na media a ponderación de traballos e investigación, actitude, participación, competencia nas novas tecnoloxías...)

No caso de que exista alumnado que teña que realizar a proba extraordinaria esta consistirá na realización dun traballo sobre algún tema dos contidos da materia, que será entregado no mes de setembro e sobre o cal o profesorado poderá realizar as preguntas que estime oportunas para comprobar tanto a súa autoría coma a comprensión dos contidos reflectidos no traballo.

CONTIDOS MÍNIMOS esixibles para obter unha valoración positiva:

Serán consignados ao longo do mes de xuño en función dos contidos desenvolvidos durante o curso escolar.

Nótese que a amplitude dos contidos e a carga lectiva desta materia aconsellan unha selección dos temas en función das características do grupo de alumnos/as que só terá sentido consignar en función das competencias e capacidades reveladas ao longo do proceso de ensino-aprendizaxe.

En calquera caso os contidos mínimos serán os que reflicte esta programación didáctica.

Parece aconsellable que sexan as capacidades relacionadas coa lecto-escritura e a comprensión lectora, así como a capacidade para realizar unha argumentación elemental as que teñan maior peso á hora de determinar unha avaliación positiva da materia.

MEDIDAS ATENCIÓN DIVERSIDADE

Non se contemplan medidas especiais de atención á diversidade máis alá dos **reforzos educativos ordinarios** para aqueles alumnos que suspendan algunha avaliación ao longo do curso e que deberán realiar tarefas específicas de recuperación ou traballos complementarios que podan mellorar a súa comprensión da temática abordada.

A non realización por parte do alumnado das tarefas de reforzo terá consideración negativa para acadar unha avaliación positiva da materia no curso correspondente. Este alumnado deberá presentarse á proba extraordinaria no mes de setembro.

REFORZO RECUPERACIÓN MATERIA PENDENTE CURSO ANTERIOR

No caso de existir alumnado coa materia pendente (2º ESO) -non tendo continuidade esta materia en terceiro curso- será competencia da xefatura do departamento establecer os reforzos educativos pertinentes para a superación destes contidos.

En calquera caso o alumnado poderá realizar un traballo sobre a temática da materia (dirixido e pautado debidamente en función das súas necesidades de aprendizaxe) e que poderá ser entregado ben no mes de xaneiro (en primeira convocatoria) ben na primeira semana do mes de maio do curso seguinte (3º ESO). O profesorado poderá realizar as preguntas que estime oportunas para comprobar tanto a súa autoría coma a comprensión dos contidos reflectidos no traballo.

Dado o carácter inclusivo dos criterios de avaliación a superación dos contidos mínimos da materia *“Educación ético-cívica”* (4º ESO) será suficiente para considerar aprobada a materia pendente *“Educación para a Cidadanía e os Dereitos Humanos”* (2º ESO).

Naqueles casos onde non sexa posible unha avaliación positiva do curso ordinario de 4º ESO o alumnado coa EpC pendente de 2º poderá realizar novamente un traballo sobre a temática da materia (pautado pola xefatura do departamento) que será presentado na primeira semana do mes de maio do curso terminal da ESO.

ACTIVIDADES COMPLEMENTARIAS E EXTRAESCOLARES

Non se contemplan neste momento actividades complementarias ou extraescolares, aínda que como vén sendo habitual ao longo do curso escolar poderán ser incluídas neste apartado distintas actividades que podan ir aparecendo relacionadas coa Educación para a Cidadanía en ámbolos dous cursos.

Sempre se poderá colaborar con outros departamentos didácticos para o desenvolvemento de calquera actividade relacionada cos obxectivos desta materia.

FILOSOFÍA E CIDADANÍA [1º BACHARELATO]

A materia de filosofía e cidadanía configúrase a partir dunha dobre motivación: por unha parte, pretende ser unha introdución á filosofía e ao estilo de reflexión que esta comporta; por outra, propónse culminar a educación para a cidadanía que se desenvolveu ao longo da ensinanza secundaria obrigatoria.

Pero a conxunción deste dobre propósito non debe ser interpretada como unha incoherencia ou perigo de escisión dentro dos contidos desta materia, senón máis ben ao contrario, pois o afondamento na dimensión ética do concepto de cidadanía e a necesidade de clarificar as súas bases e proxeccións filosóficas remítenos dun xeito natural á clarificación do concepto mesmo de filosofía e das súas funcións e problemas básicos.

Agora ben, esta clarificación do papel e funcións da filosofía remite, pola súa vez, a unha certa investigación antropolóxica previa, desde a cal -e a partir da cal- se comprende a necesidade humana de filosofar.

É, pois, esta análise que discorre retrospectivamente desde o concepto de cidadanía ata o centro mesmo da filosofía e a antropoloxía a que tenta dar unidade e coherencia ao currículo desta materia. A ordenación lineal con que se presenta a secuencia destes contidos -desde o núcleo temático segundo ata o final- responde a este enfoque con independencia de que o tratamento e distribución didáctica nas aulas se leve a cabo por esta orde ou non.

Respecto aos contidos comúns propostos no primeiro núcleo temático, é evidente que teñen un carácter transversal a todo o currículo, dada a súa natureza procedemental. A súa finalidade é o desenvolvemento de destrezas intelectuais básicas, incluíbles en calquera caso para a práctica da reflexión filosófica.

Deberán marcar e impregnar, polo tanto, a organización da práctica docente do conxunto do currículo.

Finalmente, cómpre subliñar desde outro ángulo distinto o dobre carácter, terminal e propedéutico ou de iniciación, desta materia. Terminal porque culmina o proceso de educación para a cidadanía. Propedéutico porque achega por primeira vez un catálogo de problemas filosóficos básicos nos que se afondará; e esta iniciación deberá preparar para un posterior desenvolvemento en maior amplitude e profundidade -e en perspectiva diacrónica- destas e doutras problemáticas filosóficas, tal como se propón na materia de historia da filosofía do curso seguinte.

O equilibrio entre estas dúas finalidades deberá ser preservado nos desenvolvementos didácticos concretos que se fagan nas aulas.

OBXECTIVOS:

1. Coñecer e identificar as características específicas do ser humano e as dimensións que o configuran, analizando a súa xénese evolutiva e as tensións que xeran: dialéctica natureza/cultura e individuo/sociedade.
2. Comprender e analizar a forma específica de categorización e relación lingüístico-simbólica que os suxeitos humanos establecen co mundo e cos semellantes.
3. Analizar e comprender os elementos e procedementos propios da racionalidade e caracterizar a especificidade do saber filosófico contrastándoo con outros saberes -en especial co científico.
4. Distinguir a dobre dimensión teórica e práctica da filosofía, e comprender as grandes preguntas e problemas filosóficos xerados a partir desta dobre dimensión.
5. Analizar e comprender os fundamentos da acción moral, valorando a autonomía moral como meta ineludible dunha conduta madura e responsable.
6. Coñecer, analizar e valorar os enfoques das teorías éticas fronte á dobre aspiración de felicidade e xustiza na sociedade actual, facendo especial énfase nos esforzos de conciliación de ambas as aspiracións.
7. Comprender as conexións entre moral, dereito e política, partindo da análise do concepto de cidadanía e da súa xénese histórica.
8. Comprender e valorar as raíces éticas da lexitimidade política democrática e, en consecuencia, das institucións do Estado que sobre elas se levanten.
9. Analizar os novos retos da democracia no mundo globalizado actual.
10. Obter información por diversos medios sobre problemas filosóficos, analizándoa e integrándoa, así como adquirir unha bagaxe básica de nocións, conceptos e teorías elaboradas pola filosofía verbo dos citados problemas.
11. Dialogar, debater e argumentar con rigor lóxico e coherencia, respectando as persoas que sosteñen posturas diferentes.
12. Analizar textos referidos ás temáticas desenvoltas no currículo, así como elaborar composicións e traballos escritos sobre elas.
13. Manter un diálogo continuo coa vida real, mediante a aplicación das nocións e conceptos que se van adquirindo ao contorno.
14. Empregar con rigor e propiedade os conceptos e vocabulario específico correspondente, tanto na análise dos problemas como nos debates e exposicións orais e escritas.
15. Desenvolver competencia lectora e hábitos de traballo intelectual.

16. Desenvolver unha competencia social e cidadá baseada nunha actitude crítica, autónoma e responsable ante todo intento de xustificación de desigualdades sociais e ante toda discriminación por sexo, etnia, cultura, crenzas ou características individuais e sociais.

CONTIDOS:

Contidos comúns.

-Tratamento e análise crítica da información pertinente para os problemas tratados, que se obterá por diferentes medios, incluídas as novas tecnoloxías da información e da comunicación.

-Análises e comentarios de textos filosóficos, así como outros de tipo científico, literario, xurídico, político, sociolóxico, artístico, etc. que permitan comprender e afondar nos problemas tratados.

-Práctica da reflexión, debate e argumentación dialóxica rigorosa e coherente, empregando os esquemas e procedementos achegados pola lóxica e a teoría da argumentación, mantendo actitudes respectuosas coas persoas discrepantes.

-Exercicios de transferencia das nocións adquiridas a situacións do contorno e á vida real.

-Uso dun vocabulario técnico e filosófico axeitado de carácter básico, tanto nas análises de textos coma nos debates e exposicións orais e escritas.

1. O ser humano: configuración e dimensións

-O dobre proceso de evolución biolóxica e cultural: hominización e humanización.

-A dialéctica entre natureza e cultura e as diferentes concepcións do ser humano a que dá lugar.

-A dimensión social da persoa e a dialéctica entre persoa individual e sociedade.

-A relación lingüística e simbólica do suxeito co contorno: categorización do mundo e comunicación social.

2. O saber filosófico: sentido e finalidade

-A racionalidade: elementos e procedementos que a definen (conceptualización, inferencia, argumentación, coherencia, etc.), fronte a outras modalidades de coñecemento (crenzas, mitos, tradicións, etc.).

-A racionalidade científica e a súa demarcación.

-A dimensión teórica da racionalidade filosófica: a busca da verdade e o sentido da realidade a través da gnoseoloxía e a metafísica.

-A dimensión práctica da racionalidade filosófica: a busca de directrices para a acción a través da ética e a filosofía política.

-Preguntas e problemas fundamentais da filosofía.

3. Da filosofía moral á filosofía política

-Os fundamentos da acción moral: liberdade e responsabilidade.

-O tránsito da heteronomía á autonomía moral.

-As teorías éticas ante os retos da sociedade actual: felicidade e xustiza.

-A idea de cidadanía: xénese histórica e fundamentación filosófica.

4. Estado, cidadanía e democracia

-O Estado: orixe e lexitimidade do poder político.

-Os dereitos humanos e a súa positivización constitucional por parte do Estado.

-Fundamentos filosóficos do estado democrático e de dereito: a lexitimidade legal-democrática.

-Os retos da democracia no mundo globalizado e intercomunicado actual: diversidade e identidade, cara a unha cidadanía cosmopolita.

-Principio de igualdade e a súa realización efectiva.

Criterios de avaliación:

=====

Os criterios que se establecen a continuación están orientados a comprobar o grao de consecución, por parte do alumnado, dos obxectivos –conceptuais e procedementais– prescritos no currículo. Estes criterios concretanse metodoloxicamente no desenvolvemento de seis tipos de acción diferentes desde as que se deberá observar o grao de consecución dos citados obxectivos. Agora ben, tanto o proceso de aprendizaxe como as accións nas que este se pon de manifesto, son sempre complexas; de aí que cada criterio deba ser tomado como un complemento dos outros, como unha perspectiva desde a que completar todo o proceso de avaliación da aprendizaxe.

1. Recoller e integrar información a través dos diversos medios acerca dos problemas, conceptos e teorías específicos propostos para cada bloque temático.

Con este criterio preténdese comprobar a capacidade para incorporar, procesar e integrar a información, así como avaliar o grao de autonomía que se vai adquirindo ao longo do proceso de aprendizaxe.

2. Caracterizar, identificar e expoñer, tanto de forma oral como escrita, os problemas, conceptos e teorías propostos e desenvoltos en cada un dos bloques temáticos específicos.

Con este criterio trátase de comprobar o nivel de comprensión dos problemas e teorías analizadas e o grao de coñecemento, asimilación e dominio das nocións e conceptos adquiridos sobre eles.

3. Ler, analizar e comentar, tanto oralmente como por escrito, textos referidos ás nocións e problemas abordados.

Trátase de verificar con este criterio a capacidade para identificar nas fontes e formulacións orixinais os problemas e nocións adquiridos en diferentes momentos do proceso de aprendizaxe, así como avaliar o grao de competencia lectora e doutras destrezas intelectuais básicas como a capacidade de análise (ideas principais/secundarias, supostos / conclusións), síntese (esquemas, mapas conceptuais), estruturación e distribución do discurso, etc.

4. Debater e argumentar acerca das cuestións máis problemáticas e controvertibles suscitadas por certos temas, fundamentalmente os éticos e políticos.

Con este criterio poderase avaliar a capacidade para facer avances nos procesos de axuste, precisión e flexibilización dos conceptos ao longo do proceso discursivo, así como avaliar o grao de destreza e coherencia argumentativa mantendo o respecto ás diferentes opinións.

5. Utilizar un vocabulario técnico específico tanto nas argumentacións como nas exposicións orais e escritas.

Este criterio permite avaliar o grao de incorporación significativa do vocabulario técnico introducido e comprobar o nivel de precisión, exactitude e rigor no seu uso tanto oral como escrito.

6. Transferir e aplicar as nocións, conceptos e teorías incorporadas á análise da vida real e do propio contorno.

Poderase comprobar con este criterio o grao de funcionalidade e significatividade dos conceptos e teorías adquiridas así como o nivel de conciencia asumido acerca da utilidade dos saberes académicos.

Orientacións metodolóxicas:

=====

As orientacións metodolóxicas propostas a continuación apuntan á potenciación e consolidación de competencias traballadas xa en etapas educativas anteriores. De

acordo con este criterio, as metodoloxías concretas empregadas polo profesorado nesta materia deberán orientarse a:

-Potenciar unha autonomía progresiva, por parte das alumnas e dos alumnos, na obtención, análise e procesamento da información referida ás cuestións e problemas propostos.

-Promover o diálogo e o debate horizontal entre iguais como un medio para desenvolver estratexias de conceptualización, comunicación e empatía intelectual e emocional.

-Manter un modelo de aprendizaxe funcional no cal as nocións que se van adquirido sexan aplicadas á vida real ou virtual.

-Promover a lectura e análise de textos, así como a composición de textos propios e exposicións orais e escritas.

-Normalizar o uso de vocabulario técnico específico e exixir uns niveis de rigor lóxico e de coherencia argumentativa tanto nas producións orais coma nas escritas.

-Ofrecerlles ás alumnas e aos alumnos instrumentos e estratexias de autoanálise e autoavaliación para detectar os avances e carencias no proceso de aprendizaxe.

METODOLOXÍA E MATERIAIS CURRICULARES:

O alumnado empregará medios TICs cos formatos dixitais que se lle requiran para presentar os seus traballos, e remitirá os resultados das tarefas ao profesorado para a súa avaliación tanto a traveso de medios dixitais coma convencionais.

O profesorado poderá solicitar do alumnado un correo electrónico que posibilite a utilización das TICs ao longo do curso.

O alumnado deberá dispoñer do libro de texto da **Editorial EDEBÉ** "**Filosofía y Ciudadanía**" [ISBN 978-84-236-9046-6]

PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

Realizarase a lo menos un exame por avaliación.

O tipo de probas poderán consistir no desenvolvemento de cuestións temáticas, comentarios de texto e probas tipo test.

O profesor informará previamente ós alumnos o tipo de proba para a súa correcta preparación.

A nota final será o resultado da media das tres avaliacións.

A proba extraordinaria de setembro versará unicamente sobre o desenvolvemento das cuestións temáticas incluídas nos contidos mínimos.

CONTIDOS MÍNIMOS esixibles para obter unha valoración positiva:

Serán consignados ao longo do mes de xuño en función dos contidos desenvolvidos durante o curso escolar.

Nótese que a amplitude dos contidos e a carga lectiva desta materia aconsellan unha selección dos temas en función das características do grupo de alumnos/as que só terá sentido consignar en función das competencias e capacidades reveladas ao longo do proceso de ensino-aprendizaxe.

En calquera caso os contidos mínimos serán os que reflicte esta programación didáctica.

MEDIDAS ATENCIÓN DIVERSIDADE

Se no proceso de avaliación continua se advertira que unha alumna ou un alumno non progresa adecuadamente se adoptarán medidas de reforzo educativo coa finalidade de que o alumnado adquira as aprendizaxes necesarias para continuar satisfactoriamente os seus estudos.

Non se contemplan medidas especiais de atención á diversidade máis alá dos **reforzos educativos ordinarios** para aqueles alumnos que suspendan algunha avaliación ao longo do curso e que deberán realizar tarefas específicas de recuperación ou traballos complementarios que podan mellorar a comprensión da temática abordada.

ANTROPOLOXÍA [1º BACHARELATO] MATERIA OPTATIVA

Unha das características do ser humano é preguntarse sobre si mesmo, polo seu ser e polo sentido da súa existencia. Non obstante, na medida de que existe unha multitude de materias que pretenden facerse cargo dalgún aspecto da realidade humana, faise necesaria unha reflexión interdisciplinar na que converxan os saberes de carácter social e humano coas achegas dalgunhas ciencias naturais. Esta perspectiva multidimensional, comparativa e global é a que pode achegar unha antropoloxía xeral, na cal o enfoque filosófico proporciona as claves que permiten realizar as conexións entre o material achegado polos distintos enfoques particulares, o que a converte nunha materia de especial interese para o alumnado do bacharelato.

En consecuencia, o seu obxectivo non será analizar as formas particulares da cultura, senón proporcionar os instrumentos cognitivos, operativos e mesmo afectivos necesarios que lle proporcionen ao alumnado unha base firme en que se apoiar, á vez que considera de forma crítica a sociedade da que forma parte e a global que se está a construír; mentres cuestiona e reflexiona sobre as crenzas e valores herdados do seu contorno intelectual ou da tradición, non co fin de cambiar necesariamente o punto de vista propio, senón de ensanchalo tendo en conta outras perspectivas.

A materia de antropoloxía, tendo en conta os obxectivos xerais da etapa e as capacidades que a materia pode contribuír a desenvolver no alumnado, achega unha selección de contidos que se adecuan aos seus intereses académicos e aos campos profesionais que se dirixe, que lle permitan afondar en cuestións xa abordadas noutras materias (filosofía, bioloxía, linguas, historia, economía, arte, etc.) coas que están ou xa teñen entrado en contacto, proporcionándolle unha perspectiva sintética e non só unificadora.

OBXECTIVOS:

1. Adquirir unha visión científica do ser humano, atendendo á súa dimensión biolóxica e a cultural.
2. Coñecer, comprender e asumir as diferenzas e valorar a súa importancia para a supervivencia da especie nun mundo cada vez máis intercomunicado.
3. Adoptar, fronte ao feito da diversidade cultural e biolóxica, unha perspectiva integradora, que supere o etnocentrismo e o relativismo, que posibilite o recoñecemento libre de prexuízos e a relación responsable coas outras persoas.
4. Coñecer, analizar e comprender os procesos que conforman a natureza e a cultura humanas.
5. Fomentar actitudes de tolerancia que faciliten o diálogo entre as culturas.
6. Adquirir unha comprensión global do humano, a partir das achegas dos distintos campos da antropoloxía, das distintas ciencias humanas, sociais e naturais.

7. Valorar as achegas desde variadas perspectivas, como facilitadoras das claves que permiten realizar a conexión e a interpretación crítica dos diferentes materiais antropolóxicos.

8. Coñecer a especificidade dos estudos antropolóxicos, familiarizarse cos seus métodos de traballo específicos e aplicarlos ao estudo do contorno próximo, a fin de mellorar o coñecemento e valorar o patrimonio cultural de Galicia.

9. Transferir os coñecementos adquiridos á análise dos problemas fundamentais do mundo actual co fin de comprender as súas causas e implicarse activamente nas súas solucións.

CONTIDOS:

=====

1. A antropoloxía como campo de estudo.

- Características, obxecto e método dos estudos antropolóxicos.
- Principais ramas da antropoloxía.
- Relación da antropoloxía con outras ciencias humanas.

2. A persoa humana.

- Fundamento biolóxico da cultura. O proceso de hominización.
- A teoría da unidade da especie humana no evolucionismo.
- Raza, cultura, herdanza e medio.
- Natureza, cultura e sociedade.
- Interiorización de valores e patróns culturais.
- A diversidade cultural.
- A racionalidade e as lóxicas culturais. Alteridade e unidade das culturas.
- O cambio cultural. Diversidade e progreso.

3. Palabras e símbolos.

- A cultura como orde simbólica.
- Símbolos e comunicación.
- Linguaxe e cultura. Comunidades lingüísticas.
- O poder das palabras e os nomes. Linguaxe e poder.
- A arte e as súas implicacións socioculturais
- Mito, rito, maxia e relixión.
- O saber e a educación.

4. Relacións interpersoais e organización social.

- Espazo e parentesco. A pertenza a un contexto social. Os roles.
- Conflito e orde. Manexo do conflito.
- A base das institucións legais.
- As sociedades pre-estatais. A política no Estado.
- A desigualdade. Os efectos do colonialismo sobre as sociedades primitivas. Descolonización e dependencia.
- A sociedade global. Natureza humana, liberdade e dignidade.

- A estrutura específica do ser humano. Indeterminación, liberdade.
- A dimensión temporal da vida humana: tempo, vida e historia. A conciencia da morte.
- Do pracer e a dor ao sentimento moral. O descubrimento do outro e a conciencia moral. Sentimentos e teorías.

Criterios de avaliación:

1. Relacionar a información procedente de diversas áreas do saber para comprender as características que constitúen os trazos universais que definen a especie humana e as variantes das distintas poboacións.

Preténdese comprobar a capacidade do alumnado para identificar os diferentes factores que confluíron no proceso de hominización e a súa interacción na conformación dos trazos específicos da especie, factores que explican as variacións e diferenzas das distintas poboacións, desmontando os prexuízos raciais.

2. Identificar e explicar os distintos elementos e estruturas que conforman unha cultura.

Con este criterio preténdese comprobar se as alumnas e os alumnos son quen de identificar os compoñentes máis relevantes dunha cultura e de integralos nunha concepción global; así mesmo se comprende os mecanismos de transmisión entre distintas xeracións e os factores explicativos do cambio cultural.

3. Describir, analizar e explicar, usando conceptos adecuados, algún elemento cultural do seu contorno, e comparalo con outras manifestacións culturais, establecendo semellanzas e diferenzas.

Preténdese comprobar con este criterio a capacidade do alumnado para transferir o aprendido ao ámbito próximo, reflexionar sobre un feito cultural determinado, evitando simplificacións; así mesmo, verificarase a presenza de criterios de comparación obxectiva entre distintas culturas, adoptando un punto de vista que supere prexuízos etnocéntricos.

4. Participar en debates sobre cuestións de actualidade, relativas ás relacións entre distintos modos de vida, usando un vocabulario apropiado e argumentos pertinentes.

Preténdese verificar a capacidade do alumnado para interesarse polos problemas suscitados pola convivencia entre persoas de distintas culturas, así como para adoptar posturas de respecto e tolerancia. Búscase, así mesmo, comprobar a súa capacidade de achegar argumentos.

5. Realizar sínteses integradoras a partir de achegas teóricas traballadas, e información adquirida en distintas fontes.

Trátase de comprobar se o alumnado é quen de contrastar e relacionar información variada sobre os temas obxecto de traballo. O seu grao de capacidade para reflexionar, desde unha perspectiva filosófica, sobre cuestións relativas á identidade humana e á dignidade da persoa.

6. Elaborar un traballo de investigación sobre algún aspecto cultural do contorno.

Con este criterio comprobarase a capacidade de utilizar a reflexión, contrastar opinións, chegar a conclusións e resumir os coñecementos adquiridos a través de métodos e técnicas de traballo específicos na investigación antropolóxica.

METODOLOXÍA E MATERIAIS CURRICULARES

A metodoloxía empregada será o máis activa posible en función da carga lectiva dispoñible para desenvolver a materia.

Realizarase o longo das clases exercicios orais e escritos, debates e presentacións individuais e en grupo que serán reflectidas na nota de cada avaliación.

O alumnado empregará medios TICs tanto para buscar información como para transmitila empregando os formatos dixitais adecuados, facendo chegar os documentos solicitados aos seus compañeiros/as, potenciando o traballo en pequenos grupos de investigación, e remitirá os resultados das tarefas ao profesorado para a súa avaliación tanto a traveso de medios dixitais coma convencionais.

O profesorado da materia poderá solicitar do alumnado un correo electrónico que posibilite a utilización das TICs ao longo do curso escolar. Igualmente poderá solicitar a compra de material didáctico necesario para o desenvolvemento da tarefa educativa (libretas e material de escritura e rotulación).

O alumnado deberá dispoñer do texto da Editorial XERAIS
"Antropoloxía" Eva Garea. 1º Bacharelato.
[ISBN 978-84-9782-988-5]

PROCEDEMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

As actividades desenvolvidas na clase poderían liberar da necesidade de realización de exame si o alumnado ten unha nota superior a 5 puntos.

Realizarase alomenos un exame por avaliación para aqueles alumnos que non acaden avaliación positiva nos traballos.

O exame constará de dúas partes. Unha primeira parte onde o alumnado definirá os conceptos fundamentais utilizados na materia. Unha segunda parte que consistirá no desenvolvemento dunha cuestión temática no que o alumnado mostrará a súa capacidade para relacionar ditos conceptos. (Valorándose cada parte ó 50%)

A nota final será o resultado da media das tres avaliacións.

Na terceira avaliación realizarase unha **proba final de recuperación** da materia estudada o longo do curso para o alumnado que non tivera aprobadas as avaliacións anteriores.

A proba extraordinaria de setembro versará sobre os conceptos fundamentais e os temas desenvolvidos ao longo do curso e que serán publicados no taboleiro do centro e na paxina web do departamento. A estrutura e valoración da proba será idéntica á realizada durante o curso.

CONTIDOS MÍNIMOS esixibles para obter unha valoración positiva:

Serán consignados ao longo do mes de xuño en función dos contidos desenvolvidos durante o curso escolar.

En calquera caso os contidos mínimos serán os que reflicte esta programación didáctica.

A proba extraordinaria de setembro versará sobre os conceptos fundamentais e os temas desenvolvidos ao longo do curso que serán publicados no taboleiro do centro e na paxina web do departamento. A estrutura e valoración da proba será idéntica á realizada durante o curso.

MEDIDAS ATENCIÓN DIVERSIDADE

Considerando a optatividade da materia así como o reducido número de alumnos non se contemplan medidas especiais de atención á diversidade, agás os **reforzos educativos ordinarios** para o alumnado que o precise de cara a seguir con aproveitamento o desenvolvemento da materia.

HISTORIA DA FILOSOFÍA [2º BACHARELATO]

A materia de historia da filosofía retoma a reflexión iniciada polo alumnado coa filosofía e cidadanía, dotándoa dun carácter sistemático e diacrónico. A estreita relación entre estas materias do bacharelato debe manifestarse, tanto na organización docente dos contidos como na actividade reflexiva desenvolvida por cada estudante, que deberá retomar os conceptos e procedementos iniciados no curso anterior e afondar neles.

O que a historia da filosofía lle achega ao alumnado é unha construción diacrónica dos principais momentos e autores do pensamento filosófico que servirá, por unha banda, como exemplo de solución a problemas filosóficos e, pola outra, como condicionantes pasados de conceptos e problemas vixentes no día de hoxe.

Hai certos problemas constantes ao longo da historia da filosofía, como a relación entre realidade e aparencia, coñecemento e opinión, o individuo e a sociedade, o problema da liberdade e autorrealización humana, a orixe dos valores morais, a lexitimidade do poder político ou o dominio técnico da natureza.

A reflexión filosófica segue abordando eses problemas na actualidade baixo formulacións como o papel dos medios de comunicación na sociedade, o estatuto da realidade virtual, a relación entre mente e cerebro, entre ciencia e interese, a confrontación entre felicidade e xustiza, positivismo e iusnaturalismo, multiculturalismo e interculturalismo, liberalismo e comunitarismo, a desigualdade de xénero, a nova organización do traballo, a bioética, etc.

A historia da filosofía formúlase como un retorno da presentación actual deses problemas, xa anticipados en filosofía e cidadanía, ás formulacións máis relevantes que adquiriron no pasado e que lles serven de punto de partida. Esta materia faille patente ao alumnado, polo tanto, o carácter aberto e progresivo da investigación filosófica.

Os contidos da historia da filosofía están secuenciados en catro grandes etapas históricas: antiga, medieval e renacentista, moderna e contemporánea.

En cada unha delas serán abordados unha serie de autores e correntes especialmente significativas, seleccionando os temas máis importantes na súa obra de cara a ter unha visión completa da historia da filosofía. A temporalización por períodos obedece á necesidade de contextualizar a cada autor e cada tema nun momento histórico determinado, cuns condicionantes sociais, económicos, políticos e culturais que lle dan sentido e serven de medida da súa relevancia. O coñecemento da filosofía vai, pois, da man do coñecemento da sociedade e da historia. As ideas filosoficamente relevantes non son opinións casuais, senón que aparecen para formular claramente e dar algún tipo de solución aos problemas teóricos e prácticos que se lles presentaron a seres humanos concretos.

Esta contextualización por períodos non vai en detrimento da unidade que percorre toda a historia da filosofía, pois ao tempo que cada autor é interlocutor do seu contexto, realiza tamén un diálogo con outros autores pasados e futuros que se enfrontaron a problemas similares e en relación cos cales manifesta a súa débeda ou a súa crítica.

A obra escrita dos distintos filósofos cobra unha importancia fundamental, pois é a fonte para coñecer o seu pensamento e tamén para trazar a liña que relacione uns

autores con outros. O traballo con textos cobra, polo tanto, unha grande importancia nesta materia.

A importancia dos textos, con todo, non debe desviarnos da finalidade prioritaria, que non é un coñecemento exhaustivo dalgúns autores, senón un percorrido introdutorio e completo que vaia dos gregos ata os nosos días e que sirva ao alumnado, non só para coñecer formas de pensar presentes na historia polo seu valor intrínseco, senón tamén para avaliar a influencia destas na xestación do noso presente e para exercitar a reflexión crítica. A práctica da análise das opinións dos distintos autores en relación co seu contexto e comparándoos uns con outros fornece o alumnado dun sentido crítico que lle permite, non só constatar a historicidade de certas crenzas e valores, senón tamén cuestionar ou fundamentar con criterio as crenzas e valores presentes na actualidade, tanto no seu contorno próximo coma nos medios de comunicación.

A historia da filosofía pretende, deste modo, contribuír ao progreso na comprensión da realidade e na orientación da acción individual e colectiva. A materia preséntase en cinco bloques. O primeiro é de contidos comúns. O segundo, Filosofía antiga, pretende ofrecer unha comprensión global da orixe do pensamento filosófico, así como a súa evolución na antiga Grecia. Prestaráselle unha atención especial a Platón e Aristóteles, xa que achegaron gran cantidade de conceptos e formularon moitos dos problemas que serán retomados no pensamento posterior. O terceiro bloque, Filosofía medieval e renacentista, detense no estudo do encontro entre a herdanza da filosofía grega e a nova doutrina achegada polo cristianismo, así como dos problemas derivados da necesidade de harmonizalas. Séguese coas achegas do período renacentista, que serven de transición á filosofía moderna: o xurdimento da ciencia tal como é entendida hoxe e a reflexión política centrada no Estado como realidade emerxente. O cuarto bloque, Filosofía moderna, toma como tema central deste período o novo concepto de racionalidade que xorde nos séculos XVI e XVII, enfocado na figura do suxeito de coñecemento e de acción autónoma. As correntes filosóficas do racionalismo e do empirismo son tratadas en contraposición, analizando as súas propostas epistemolóxicas e de fundamentación da moral e da convivencia. Finalmente, a figura de Kant como síntese e cumio da filosofía moderna nas súas pretensións teóricas e prácticas. Como quinto bloque, Filosofía contemporánea, trátanse nun principio as propostas dos dous grandes pensadores do século XIX, que fan unha crítica, desde perspectivas diferentes, das achegas do pensamento moderno, para seguidamente achegar unha visión panorámica das correntes do século XX e das súas propostas e intentos de solución para os problemas do presente. Finalmente, realízase unha mención á filosofía realizada en España neste período.

OBXECTIVOS:

=====

O ensino da historia da filosofía no bacharelato ten como finalidade o desenvolvemento das seguintes capacidades no alumnado:

1. Coñecer os períodos da historia da filosofía e os seus representantes fundamentais.
2. Recoñecer as cuestións que ocuparon permanentemente a filosofía ao longo da súa historia e relacionalas con temas traballados en filosofía e cidadanía, utilizando con propiedade os conceptos adquiridos.

3. Comprender a vinculación entre o pensamento dos distintos autores e outras manifestacións da actividade humana do seu contexto histórico: socioeconómicas, políticas, científicas e artísticas.
4. Elaborar exposicións orais e composicións escritas acerca de temas determinados con claridade, corrección, plenitude e autonomía, exercitando na medida do posible unha reflexión persoal.
5. Comentar textos filosóficos analizando con rigor os seus conceptos e teses e comparándoos coa postura defendida noutros textos de diferente autoría acerca dos mesmos temas.
6. Desenvolver o hábito de ponderar con criterio opinións contrapostas a partir do contraste entre teorías e correntes filosóficas que se sucederon na historia.
7. Constatar a posición de cada representante dunha corrente filosófica sobre a diferenza de xénero e valorala á luz das crenzas e prácticas do seu contexto histórico.
8. Debater temas de actualidade en relación cos contidos da materia, fundamentando racionalmente a propia postura, recoñecendo as achegas doutras persoas e illando os prexuízos infundados.
9. Valorar o coñecemento do pasado como unha achega continua de elementos que contribúen á comprensión do presente e á planificación do porvir.
10. Apreciar a lectura como medio de enriquecemento persoal e desenvolver un hábito inquisitivo e analítico en relación coa información recibida na vida cotiá.

CONTIDOS:

=====

Contidos comúns.

- Busca de información a partir de fontes diversas e integración desta seguindo criterios temáticos ou metodolóxicos.
- Análise e comentario de textos filosóficos, identificando as súas ideas e relacionándoas coa teoría da persoa autora.
- Presenza das autoras e autores nas diferentes etapas.
- Exposicións orais e composicións escritas acerca do pensamento de distintas autorías, utilizando con propiedade o vocabulario técnico adquirido e incorporando as propias reflexións de xeito fundamentado.
- Participación en debates, expoñendo razoadamente o pensamento propio.

Filosofía antiga:

-As orixes da filosofía.

* O paso do mito ao logos.

* Os primeiros intentos de explicación racional: os presocráticos.

-Sócrates e Platón.

* A ilustración ateniense: os sofistas e Sócrates.

* Realidade e coñecemento desde a teoría das ideas.

* O ser humano e a sociedade.

-Aristóteles.

* A teoría da natureza.

* A ética e a política.

-Período helenístico e as escolas helenísticas.

Filosofía medieval e renacentista:

-O contacto entre filosofía e relixión cristiá: Agostiño de Hipona e Tomé de Aquino.

* A relación entre razón e fe.

* A lei natural.

-O Humanismo e o renacemento como tránsito á modernidade.

* A revolución científica.

* A xénese do Estado moderno.

Filosofía moderna:

-O racionalismo e o empirismo: Descartes, Locke e Hume.

* Descartes: a evidencia do eu como criterio de certeza e punto de partida dun sistema dedutivo do saber.

* A teoría do coñecemento empirista fronte ao racionalismo: o fenomenismo e a crítica da idea de causa en Hume.

* Locke e a teoría do contrato social.

-A ilustración: o idealismo transcendental de Kant.

* A crítica da razón como síntese de racionalismo e empirismo.

* O formalismo moral.

Filosofía contemporánea:

-Marx: a crítica do capitalismo.

* Crítica ao idealismo e materialismo anterior: o concepto de alienación.

* O materialismo histórico.

-Nietzsche: a crise da razón ilustrada.

* A crítica dos valores da cultura occidental: o nihilismo.

* A vontade de poder e o superhome.

-A filosofía analítica e outras correntes filosóficas do século XX.

-A filosofía en España.

-O pensamento galego.

Criterios de avaliación:

1. Ordenar e situar cronoloxicamente os períodos, problemas, autoras e autores que se estudan, identificando as súas características distintivas e establecendo as relacións correspondentes.

Con este criterio pretende avaliarse a capacidade do alumnado para situar historicamente os temas estudados, diferenciando de modo significativo cada período e constatando a influencia duns noutros para ter unha visión completa e unitaria da historia da filosofía e poder desenvolverse axilmente nas problemáticas que a percorren.

2. Relacionar os problemas filosóficos estudados coas principais condicións socioculturais en que aparecen e a que pretenderon dar resposta.

Este criterio pretende comprobar a capacidade do alumnado para situar as cuestións filosóficas estudadas no seu marco histórico distinguindo o saber filosófico doutras manifestacións culturais que aparecen no mesmo contexto e analizando a relación existente entre as formulacións filosóficas e os problemas e necesidades da sociedade do seu tempo.

3. Expoñer por escrito os aspectos dunha teoría filosófica individual, dunha escola ou período de forma completa, clara e coherente.

Este criterio pretende comprobar o grao de comprensión, de modo significativo, do pensamento dun autor ou período da historia da filosofía, e a capacidade de articular os seus conceptos de forma argumentada, unitaria e non fragmentaria.

4. Analizar textos filosóficos identificando a súa estrutura, teses e argumentos e mais explicando os seus conceptos no marco do pensamento correspondente.

Este criterio trata de avaliar a capacidade de comprensión dos textos filosóficos mediante a identificación do problema que abordan, a explicitación das súas ideas, a

explicación dos conceptos e termos específicos utilizados e os argumentos que se empregan para demostrar e xustificar as súas teses.

5. Comentar criticamente textos filosóficos, identificando os seus supostos implícitos, a consistencia dos seus argumentos e a vixencia das súas achegas na actualidade.

Máis alá da comprensión precisa dun texto, este criterio trata de valorar o desenvolvemento do espírito crítico do alumnado, amosado na capacidade de desvelar os supostos e intereses subxacentes aos textos, comparalos con outros argumentos posibles –nomeadamente con outros de diferente autoría- e manifestar de forma razoada o seu acordo ou desacordo coas opinións do autor, especialmente no referido a aquelas conceptualizacións de carácter excluínte e discriminatorio, en especial ao androcentrismo.

6. Elaborar pequenos traballos (buscas de información, recensións de lecturas, exposicións orais ou composicións escritas) sobre algún autor ou autora ou algún aspecto transversal a varios autores ou autoras con pautas metodolóxicas establecidas.

Trátase con este criterio de avaliar a capacidade de esforzo do alumnado, así como o seu progreso na autoorganización da aprendizaxe, formulando pequenas metas de investigación e percorrendo o camiño para acadalas seguindo pautas establecidas de antemán. Tamén se avalía con este criterio a capacidade de integrar información diversa nunha síntese reflexiva.

7. Participar en debates sobre algún tema filosófico de actualidade relacionado con contidos da materia, realizando escoita activa e exposición razoada e respectuosa.

Con este criterio trátase de avaliar a capacidade do alumnado para asimilar os contidos da materia e relacionalos con problemas de actualidade, de expoñer a súa opinión razoadamente e respectar outras opinións facendo as eventuais críticas a estas de modo fundamentado.

8. Utilizar comprensivamente un vocabulario técnico específico en todas as actividades realizadas.

Con este criterio búscase avaliar o grao de incorporación significativa do vocabulario filosófico introducido en cada período, autoras e autores, e comprobar o nivel de pertinencia, exactitude e rigor no seu uso, tanto oral coma escrito.

Orientacións metodolóxicas:

As orientacións metodolóxicas propostas apuntan á potenciación e consolidación de certas competencias promovidas xa en etapas educativas anteriores. De acordo con este criterio, as metodoloxías concretas empregadas polos profesores nesta materia deberán orientarse a:

-Espertar a curiosidade e interese do alumnado polos problemas suscitados noutras etapas históricas mediante a planificación de contextos e estratexias de aprendizaxe que o acheguen ao seu contexto vivencial, establecendo similitudes con problemas actuais.

-Propiciar a autonomía na busca e procesamento da información pertinente para os temas tratados.

-Promover a lectura e análise de textos filosóficos e a elaboración de comentarios sobre eles que inclúan reflexións críticas argumentadas.

-Propoñer a planificación e elaboración, por parte das alumnas e dos alumnos, de composicións escritas e de exposicións orais en relación cos temas tratados onde integren información procedente de distintas fontes.

-Propiciar o traballo en grupo para desenvolver investigacións, debates e outras tarefas en colaboración.

-Formular as diversas actividades con diferente grao de complexidade en función dos recursos cognitivos necesarios para realizalas, coa dobre finalidade de atender á diversidade dentro da aula e permitir unha autoavaliación axeitada e unha motivación progresiva cara a niveis de maior complexidade.

METODOLOXÍA E MATERIAIS CURRICULARES

O alumnado empregará medios TICs cos formatos dixitais que se lle requiran para presentar os seus traballos, e remitirá os resultados das tarefas ao profesorado para a súa avaliación tanto a traveso de medios dixitais coma convencionais.

O profesorado poderá solicitar do alumnado un correo electrónico que posibilite a utilización das TICs ao longo do curso.

O alumnado poderá empregar diversos manuais de Historia da Filosofía ou material curricular dispoñible no sitio web do Departamento onde figuran enlaces a probas test e actividades de autoavaliación coas que o alumnado pode medir os seus coñecementos.

Non se contempla ningún manual específico para esta materia.

A técnica de comentario de texto centrarase nos seguintes aspectos básicos:

1. Comprensión e explicación do texto no seu contexto histórico-cultural e filosófico.
2. Desenvolvemento da temática tratada polo autor do texto.
3. Conclusión crítica (con rigor conceptual, coherencia expositiva e orixinalidade...)

PROCEDIMENTOS E INSTRUMENTOS DE AVALIACIÓN

Efectuarase un mínimo de tres probas tipo para tódolos grupos:

Desenvolvemento dun Tema dos que figuran nos contidos (máximo 6 puntos)
Comentario de texto dun Autor distinto ao do tema anterior (máximo 4 puntos)

No caso de que o alumnado teña unha ou dúas avaliacións suspensas, **a terceira avaliación terá carácter recuperador** das anteriores coa seguinte estrutura:

Desenvolvemento dun Tema dos que figuran nos contidos (4 puntos)
Desenvolvemento dun Tema dos que figuran nos contidos (4 puntos)
- este segundo tema corresponderá a calquera das avaliacións pendentes.
Comentario de Texto (2 puntos)

A cualificación final será igual á media aritmética ponderada das tres avaliacións.

Os profesores poderán realizar estas probas dun xeito fraccionado se o consideran oportuno para mellorar o seguimento do alumnado. En calquera caso a media aritmética corresponderá ás tres avaliacións programadas.

Na convocatoria extraordinaria de setembro o alumnado poderá elixir entre dúas opcións propostas na proba. En todo caso desenvolverá dous temas (3,5 puntos cada un) e un Comentario de texto (3 puntos).

CONTIDOS MÍNIMOS esixibles para obter unha valoración positiva:

Os contidos mínimos serán os que reflicte esta programación didáctica. En virtude do que dispoña -no seu día- a CIUG a traveso do Director do Grupo de Traballo de Historia da Filosofía para as Probas de Acceso á Universidade.

Para os comentarios de texto empregaremos a escolma de textos propostos para a proba de Selectividade: [<http://ciug.cesga.es/grupos/filosofiatextos.html>]

MEDIDAS ATENCIÓN DIVERSIDADE

Se no proceso de avaliación continua se advertise que unha alumna ou un alumno non progresa adecuadamente se adoptarán medidas de reforzo educativo coa finalidade de que o alumnado adquira as aprendizaxes necesarias para continuar satisfactoriamente os seus estudos.

Non se contemplan medidas especiais de atención á diversidade máis alá dos **reforzos educativos ordinarios** para aqueles alumnos que suspendan algunha avaliación ao longo do curso e que deberán realiar tarefas específicas de recuperación ou traballos complementarios que podan mellorar a súa comprensión da temática abordada.

HISTORIA DA FILOSOFÍA = PAAU = ANEXO
CRITERIOS DE AVALIACIÓN PROBA DE ACCESO Á UNIVERSIDADE

Reproducimos de seguido os criterios de avaliación propostos dende a CIUG o pasado curso e que é de supoñer que rexiran as probas de acceso á universidade na materia de Historia da Filosofía no presente curso académico. Igualmente consignamos os **Contidos Curriculares Mínimos** desta materia.

A composición deberá ser unitaria, sintáctica e retoricamente ben estruturada, escrita con pulcritude, respectando escrupulosamente a normativa ortográfica que corresponda, usando o léxico adecuado e poñendo en evidencia unha boa comprensión dos conceptos concernidos.

* Contextualización xeral	1,5 puntos
* Cuestión específica de contextualización	1,5 puntos
* Coñecementos autor + cuestión + comprensión do texto.	5 puntos
* Cuestión transversal e/ou Comentario persoal pertinente (0,5 puntos)	2 puntos

Penalizacións ata 3 puntos:

Defectos na composición: **perda de ata 1 punto.**

Recurso abusivo a esquemas e cadros que pretendan substituír a exposición verbal.

Fragmentación do exame (sen unidade expositiva) penalizada mínimo con 0,5 puntos.

Incorrección ortográfica e/ou gramatical: **perda de ata 1 punto.**

Incapacidade para manter un nivel xeral de corrección gramatical.

Penalizarse con contundencia os exames nos que predomine o anacoluto.

Pobreza léxica e insuficiencia no manexo dos conceptos: **perda de ata 1 punto.**

Rigorosos cos termos e conceptos esenciais para a comprensión do texto e cuestións.

Penalizando os defectos expresivos e carencias discursivas graves.

FICHAS CURRICULARES:
CONTIDOS MÍNIMOS DA MATERIA

FILOSOFÍA ANTIGA:

1. PLATÓN:

- A formación da polis grega.
- Antecedentes presocráticos: Heráclito, Parménides e Anaxágoras.
- Os sofistas e Sócrates.

* A teoría platónica das ideas: Mundo sensible e mundo intelixible. Graos de coñecemento.

* A concepción política de Platón: Antropoloxía platónica. Vinculación da alma á cidade.

2. ARISTÓTELES:

- Crítica da doutrina platónica.
- O proceso de abstracción fronte ao acceso dialéctico ás ideas de corte platónico.
- O tránsito cara o mundo helenístico.

* A teoría hylemórfica no seo da physis:

A kinesis ou cambio. Os principios do cambio.

A teoría causal.

Xerarquía de seres e modos de ser.

O motor inmóbil.

* A idea de cidadán en Aristóteles:

A ética aristotélica: ethos e praxe, o concepto de areté.

A idea de polis e a condición de cidadán.

FILOSOFÍA MEDIEVAL:

3. AGOSTIÑO E TOMÉ:

- Agostiño de Hipona:
 - Helenismo: Filosofía e cristianismo.
 - As novas ideas fronte ao mundo grego.
- Tomé de Aquino:
 - A noción de Escolástica e o nacemento da Universidade.
 - A recepción de Aristóteles. Averroes e o averroísmo latino.

- * O problema entre razón e fe en Santo Agostiño e en San Tomé.
- * Lei divina, lei natural e lei positiva en San Tomé.

FILOSOFÍA MODERNA [EMPIRISMO E RACIONALISMO]:

4. DESCARTES, LOCKE E HUME:

- Renacemento e Reforma.
- A vinculación do empirismo e o racionalismo ca revolución científica.
- * O problema do método: a idea de substancia en Descartes e o problema da veracidade divina.
- * Fenomenalismo e causalidade en Hume.
- * A idea de “estado de natureza” como fundamento ideolóxico do novo estado burgués: a teoría do contrato social en Locke.

5. KANT:

- Factores políticos, sociais e culturais que no século XVIII conducen á Ilustración.
- As novas ideas: progreso, educación ou iluminación, humanidade, civilización, natureza.
- Características da razón ilustrada.
- * A idea kantiana de Ilustración.
- * A síntese entre racionalismo e empirismo en Kant.
- * O formalismo moral.

FILOSOFÍA CONTEMPORÁNEA:

6. MARX:

- As influencias do socialismo utópico, da esquerda hegeliana e da Economía política.
- Revolución industrial e movemento obreiro.
- O nacemento das ciencias sociais.
- * O concepto de alienación.
- * A análise da mercancía e o concepto de plusvalía.
- * O materialismo histórico.

7. NIETZSCHE:

- Un novo marco científico: evolucionismo e positivismo.
- A herdanza da Ilustración.
- * O método xenealóxico.
- * Crítica da cultura occidental: O nihilismo.
- * A vontade de poder e o Superhome.

PROGRAMA DE DIPLOMA = BACHARELATO INTERNACIONAL = BI =

O Departamento de Filosofía impartirá dúas materias correspondentes ao **Programa de Diploma** do Bacharelato Internacional que contan cunha programación e secuenciación específica ao longo de **dous cursos escolares**.

No presente curso académico e por motivos organizativos a materia de **FILOSOFÍA = BI** = será impartida a **Nivel Superior**. O que supón un novo reto para o profesorado.

A docencia de **TEORÍA DO COÑECEMENTO = BI** = queda adscrita ao departamento de filosofía de xeito permanente o que permitirá un incremento na carga lectiva semanal (5 horas) tanto en primeiro como en segundo curso de Bacharelato.

O Departamento adaptará os contidos contemplados na lexislación tanto para a materia de Filosofía e Cidadanía (1º) como para Historia da Filosofía (2º) ás esixencias docentes do Programa de Diploma do BI.

Básicamente levarase a cabo unha adaptación do currículo que consistirá en referir os contidos da materia Filosofía e Cidadanía (1º) -tanto contidos comúns como os contidos sobre o ser humano, o coñecemento, a moral e a política e a sociedade- ós seguintes autores: Platón e Aristóteles. Os tópicos da materia serán estudados con especial atención dende a óptica destes autores.

A cualificación final virá determinada pola media aritmética ponderada das tres avaliacións nas que se realizarán probas con cuestións temáticas propias do BI, exames tipo test, comentarios de texto así como exposicións orais relativas á materia de Teoría do Coñecemento e exposicións orais sobre o texto da República de Platón.

A cualificación final resultará da media das tres avaliacións.

O alumnado que teña que presentarse á proba extraordinaria de setembro realizará unha proba tipo tema referida aos contidos da materia Filosofía e Cidadanía (1º) concretados nos autores mencionados.

A adaptación do currículo en segundo curso de bacharelato consistirá en referir os contidos do Programa de Diploma (**Filosofía Nivel Superior**) aos autores recollidos no currículo de Historia da Filosofía (2º).

A avaliación do grupos levarase a cabo mediante un exame tipo tema, similar ao de selectividade, e mediante un exame tipo BI. A cualificación da avaliación será o resultado da media das dúas probas.

A cualificación final virá dada pola media das tres avaliacións.

O alumnado que teña que realizar a proba extraordinaria de setembro fará un exame tipo tema referido aos contidos da materia de Historia da Filosofía (2º).

Suscriben a presente Programación do Departamento de Filosofía:

En Vigo a 17 de setembro de 2012.

Rafael Cameselle
Xefe Departamento

Fernando González
Director

Xavier Torrado
Profesor

